

אחת שאלתי

למדתי נעניתי ונהניתי

טעמו וראו

זקט שאלות ותשובות
מתוך ספרי

תורתך שאלתי

עיון בפרשיות השבוע בדרך
שאלות ותשובות

לפרשת וירא



ניתן להשיג את הספר ושאר ספרי המחקר:

1. כי ישאלך - הגדה של פסח, בדרך שאלה ותשובה
2. כי ישאלך לילדים - הגדה של פסח, בדרך שאלה ותשובה
3. מה שאלתך - לימוד מגילת אסתר בדרך שאלה ותשובה
4. THE ANSWER IS... - PESACH HAGGADAH - published by ARTSCROLL.
5. THE ANSWER IS... - MEGILLAS ESTHER - published by ARTSCROLL.
6. תורתך שאלתי חלק א - לימוד פרשיות בראשית - וירא, בדרך שאלה ותשובה
7. תורתך שאלתי חלק ב - לימוד פרשיות חיי שרה - וישלח, בדרך שאלה ותשובה
8. תורתך שאלתי חלק ג - לימוד פרשיות וישב - ויחי, בדרך שאלה ותשובה
9. תורתך שאלתי חלק ד - לימוד פרשיות שמות - בשלח, בדרך שאלה ותשובה
10. תורתך שאלתי חלק ה - לימוד פרשיות יתרו - פקודי, בדרך שאלה ותשובה

©

מהדורה שניה

כל הזכויות שמורות תשפ"ג 2023

אין להעתיק ספר זה או קטעים ממנו
בשום צורה ובשום אמצעי, אלקטרוני או מכני,
לרבות צילום והקלטה, ללא אישור בכתב מהמוציא לאור

אחת שאלתי

הרב חגי ולוסקי

רח' הגליל 58 א' חיפה

טלפון 04-8221130

058-3213811

בכל ענייני הספר ניתן לפנות גם בכתובת מייל:

office@shaalti.co.il

"נתקע" בלי דבר תורה בשולחן השבת?
רוצה להכין שיעור תורה מקיף ומרתק בקלות?

כולם שו"תפים בשולחן השבת!

בא להעשיר את השיח התורני
סביב שולחן שבת עם כל המשפחה!



עם 'תורתך
שאלתי'
אין יותר
שאלות!

הרב חגי ולוסקי
מרצה ומחבר
ספרים רבי מכר,
מציג פריצת
דרך בלימוד
פרשיות התורה
**בדרך שאלות
ותשובות**

הזמינו עכשיו
והספרים
בדרך אליכם:

היכנסו לאתר:

shaalti.co.il

במייל:

office@shaalti.co.il

בוואצאפ:

052-9453811

סירקו את
הברקוד:



עוד סדרה מחכימה מבית:

**אחתי,
שאלתי**
למדתי בענייני ובהנחיית



הספרים שיעשירו וירוממו את שולחן השבת שלכם

✠ פסיקתא זוטרתא (סימן ז): "מַלְלִי, שהניקה בכל יום מאה ⁶⁰ ילדים".

✠ רש"י: לשון שבח וחשיבות.



"הַיְנִיקָה בָּנִים שָׂרָה", מדוע המילה 'בָּנִים' כתובה בלשון רבים?

✠ מדרש רבה (נג, ט): "היניקה בן" אין כתיב כאן, אמנו שרה היתה צנועה יותר מדאי. אמר לה אבינו אברהם: אין זו שעת הצניעות, אלא גלי את דדיך, כדי שידעו הכל שהתחיל הקב"ה לעשות נסים, גילתה את דדיה והיו נובעות חלב כשני מעינות והיו מטרוניות באות ומניקות את בניהם ממנה, והיו אומרות: אין אנו כדי להניק את בנינו מחלבה של צדקת".

✠ מדרש אגדה (סימן ז): "שהיו הכל אומרים: ראו זקן וזקנה שלקחו ילד מן השוק ואמרו שהוא בנינו, מה עשה אברהם? זימן כל אנשי העיר, ושרה אמנו זימנה נשותיהם, וכדי לנסותה הביאו ביניהם הקטנים עמהם, והיו אומרים לה: שתניק את בנינו, מיד הניקה שרה ביניהם, באותה שעה האמינו שהיה יצחק בניהם, ועל זה נאמר 'הַיְנִיקָה בָּנִים שָׂרָה'".

✠ מעשי ה': המילה 'בָּנִים' לעיתים מורה על בן אחד, כפי שמצינו אצל רחל שאמרה ליעקב 'הָבָה לִי בָנִים' ⁶¹.



ח וַיִּגְדֹּל הַיֶּלֶד וַיִּגְמַל וַיַּעַשׂ אֲבֹרָהֶם מִשְׁתָּה גָדוֹל בְּיוֹם הַגָּמֶל אֶת יִצְחָק:

"וַיִּגְדֹּל הַיֶּלֶד וַיִּגְמַל", מה ביאור המילה 'וַיִּגְמַל'?

✠ מדרש רבה (נג, י): "רבי הושעיה רבה אמר: נגמל מיצר הרע, רבנן אמרי: נגמל מחלבו".

✠ מדרש שכל טוב (סימן ח): "עיקר מילת 'וַיִּגְמַל' לשון תשלום גמול, כמו 'כִּפְגָּמָל עָלַי נִפְשִׁי' ⁶²".

✠ רש"י הירש: הפועל "גמל" נאמר על עץ שהזין את פירותיו עד להבשלתם הגמורה ⁶³, וכן על אם שבנה כביכול "הבשיל", תינוקה פסק מלינוק, כשם שגמל הוא בעל חיים שביכולתו לשהות זמן רב ללא שתיה.



✠ הערות ✠

60. גימטריה של המילה 'מַלְלִי'.
61. לקמן ל, א.
62. תהלים קלא, ב.
63. כמו שכתוב "וַיִּצְאָ צִיץ וַיִּגְמַל שְׁקָדִים" (במדבר יז, כג).

"וַיִּגְדֹּל הַיֶּלֶד וַיִּגְמַל", בן כמה היה יצחק?

- ✧ **מדרש אגדה (סימן ח):** "שנגמל משרה אמו, שהיה בן כ"ד חדש. ויש אומרים: שנגמל מיצר רע ליצר טוב, ובן י"ג שנה היה".
- ✧ **פסיקתא זוטרתא (סימן ח):** "ביום ה"ג - מל⁶⁴, לשמנה מל. כי שתי משתאות היו, אחד במילה ואחד בגמילה".
- ✧ **רד"ק:** אברהם מאד שמח ביצחק ועשה משתה. יתכן שהיה זה כשיצחק הגיע לגיל שלוש שנים, שהרי כשמסיים הילד לינוק ומתחיל לדבר ראוי לחנכו באותיות.
- ✧ **רבינו בחיי:** מנהג העולם שעושה אדם סעודה ביום שנולד בנו או ביום המילה לכבוד המצוה, אולם אברהם לא רצה לעשות את הסעודה לא ביום הלידה ולא ביום המילה, והתעכב מלעשות את משתה יצחק עד היום שנגמל, כדי שישמח בבנו בשמחת לימוד התורה.



"וַיַּעַשׂ אֲבֹרָהָם מִשְׁתֶּה גָדוֹל", מדוע נקרא 'מִשְׁתֶּה גָדוֹל'?

- ✧ **מדרש רבה (נג, י):** "רבי יודא ב"ר סימון אמר: גדול עולמים היה שם, רבי יודן בר מספרתא אמר: ... גדולי עולם היו שם... אמר רבי יהודה ברבי סימון: משתה גדול משתה גדולים, עוג וכל גדולים עמו היו שם...".
- ✧ **מדרש שכל טוב (סימן ח):** "כדי לפרסם מפעלות ה', וכל מלכי האמורי זימן לשם על המשתה, ואמר: שרה אשתי עקרה היתה, וה' פתח את רחמה והולידה, והיו רואין את יצחק ומודים ומשבחים להקב"ה".
- ✧ **רש"י:** שהיו שם גדולי הדור: שם ועבר ואבימלך. המשתה נקרא 'גדול', על שם משתתפיו.
- ✧ **רד"ק:** אברהם מאד שמח בהולדת יצחק ועשה משתה כשהגיע לגיל שלוש שנים, כשסיים לינוק והתחיל לדבר כראוי וללמוד אותיות.
- ✧ **רבינו בחיי:** גדולי הארץ השתתפו במשתה, לציון הנס הגדול שבהולדת יצחק. לאור העושר הרב שהיה בבית אברהם היו שם מלכים וכל נכבדי הארץ, שהיו בקשר עם אברהם. מרוב שהיו רבים ומגודל המשתה לא פירטה התורה את שמותיהם.
- ✧ **חזקוני:** משום שכך היה המנהג, כמו שמצינו שחנה אמו של שמואל עשתה לו משתה⁶⁵.

✧ הערות ✧

64. מחלק את המילה 'הגמל' לשנים: 'הג' (=בגימטריה - המילה 'מל'). שמונה) כלומר ביום השמיני, יום המשתה היה יום ברית 65. שמואל א' א, כד.

ט וַתֵּרָא שָׂרָה אֶת בֶּן הָגֵר הַמִּצְרִית אֲשֶׁר יָלְדָה לְאַבְרָהָם מִצְחָק:

"בֶּן הָגֵר הַמִּצְרִית אֲשֶׁר יָלְדָה...", מדוע לא כתוב בקצרה 'ישמעאל'?

❧ **רמב"ן**: התורה רצתה להבליט את הדגש בדבריה של שרה לעובדה שישמעאל היה בן של 'הָגֵר הַמִּצְרִית', כפי שאמרה בהמשך דבריה 'גֵּרֶשׁ הָאֵמָה הַזֹּאת וְאֶת בְּנָהּ כִּי לֹא יִירָשׁ בֶּן הָאֵמָה'⁶⁶, ולא נקטה בשמותיהם, כאות ביזיון.

❧ **מלבי"ם**: בעת המשתה ראתה שרה שישמעאל מצחק ומתלוצץ, על 'אֲשֶׁר יָלְדָה לְאַבְרָהָם', שאמר ישמעאל כמו ליצני הדור, שמאבימלך התעברה שרה, ורק הוא נולד מאברהם. ברוב חכמתה הבחינה שרה שלצחוק זה הסיתה אותו אמו, שהיה רע בעיניה שאברהם מעדיף את יצחק על פני ישמעאל. שרה כינתה אותו 'בֶּן הָגֵר הַמִּצְרִית', ולא קראה לו בשמו ישמעאל, משום שראתה שאמו הסיתה אותו לכך.



"מִצְחָק", מה עשה ישמעאל?

❧ **מדרש רבה (נג, יא)**: "דרש רבי עקיבא: אין מצחק אלא גילוי עריות...", מלמד שהיתה אמנו שרה רואה אותו לישמעאל מכביש גנות וצד נשי אנשים ומענה אותן. תני רבי ישמעאל אומר: אין הלשון הזה של צחוק אלא עבודת כוכבים⁶⁷..., מלמד שהיתה אמנו שרה רואה את ישמעאל בונה בימוסיות וצד חגבים ומקריב עליהם. רבי אלעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר: אין הלשון הזה צחוק אלא לשון שפיכות דמים...

רבי עזריה משום רבי לוי אמר: אמר ליה ישמעאל ליצחק: נלך ונראה חלקינו בשדה, והיה ישמעאל נוטל קשת וחצים ומורה כלפי יצחק, ועושה עצמו כאילו מצחק, הדא הוא דכתיב 'כְּמִתְלַהֲלֵה הַיָּרֵחַ זִקִּים חֲצִים וּמָוֹת. בֶּן אִישׁ רָמָה אֶת רֵעֵהוּ וְאָמַר הֲלֹא מִשְׁחָק אָנִי'⁶⁸. ואומר אני בו דבר לשבח: אין לשון הזה של צחוק אלא לשון ירושה, שבשעה שנולד אבינו יצחק היו הכל שמחים אמר להם ישמעאל: שוטים אתם, אני בכור ואני נוטל פי שנים, שמתשובת אמנו שרה לאברהם 'כִּי לֹא יִירָשׁ בֶּן הָאֵמָה הַזֹּאת עִם בְּנֵי'⁶⁹ אתה למד, כי לא יירש עם בני, אפילו שאינו יצחק, ו'עם יצחק' אף על פי שאינו בני, קל וחומר 'עם בְּנֵי עִם יצחק'."

❧ הערות ❧

66. לקמן פסוק י.
67. רש"י מביא את דברי רשב"י בענין ארבעה הסברים
לצחוק של ישמעאל. רמב"ן דוחה את דעתו בכך, משום
שלא יתכן (לדעתו) לומר שבביתו של אברהם היתה עבודה
זרה או רציחה. רמב"ן גם דוחה את הדעה הסוברת שהצחוק
נסב סביב הירושה של אברהם, שכן ישמעאל היה בן שבע
עשרה שנים ויצחק היה בן שנתיים או שלוש ולא יתכן שזה
היה השיח ביניהם.
68. משלי כו, יח-יט
69. לקמן פסוק י.

❧ **רבי יונתן בן עוזיאל:** "מִגֵּחַךְ לְפִוְלֶחָנָא נִיכְרָאָה וְגִחִין לָהּ", מצחק לעבודה זרה וכורע לה'.

❧ **רד"ק:** היה לועג ליצחק שנולד להורים זקנים.

❧ **רמב"ן:** בהמשך למשתה שערך אברהם, ראתה שרה את ישמעאל 'מִצְחֶק' לועג ליצחק בענין המשתה הגדול שנערך לכבודו.

❧ **חזקוני:** ישמעאל היה משתעשע כדרך הנערים, אך יצחק שהיה קטן מישמעאל לא יכול היה להשתובב כמוהו⁷⁰, ועל כך נתקנאה בו שרה⁷¹.

❧ **ספורנו:** ישמעאל לעג⁷² למשתה שעשה אברהם להולדת בנו יצחק, כפי שעשו רבים מהלועגים, על שנולד כביכול מאבימלך. יתכן שלעג כבר בסמוך ללידה, אולם שרה חשה בלעג זה רק במשתה, ולא לאחר הלידה מחמת טרדתה בלידה. ולכן נכתב מיד לאחר תיאור המשתה.



י וַתֹּאמֶר לְאַבְרָהָם גֵּרֶשׁ הָאֵמָה הַזֹּאת וְאֵת בְּנָהּ כִּי לֹא יִירֶשׁ בֶּן הָאֵמָה הַזֹּאת עִם בְּנֵי עִם יִצְחָק:

"גֵּרֶשׁ הָאֵמָה הַזֹּאת וְאֵת בְּנָהּ", מדוע שרה כינתה אותם כך, ולא נקטה בשמותיהם?

❧ **רמב"ן:** בדבריה הדגישה שרה את הבזו והזלזול שלה כלפי הגר ובנה, ולא התייחסה אליהם בשמותיהם, כי אם בכינויים ובתצורה משפילה. בכך נתנה דגש לעובדת היות הגר שפחה, כמו גם היחס לבנה כאל בן האמה, ולא ישמעאל או בנו של אברהם.

❧ **אלשיך:** שרה הדגישה ביחס ליסמעאל שהוא 'בְּנָה' של השפחה, ולא בנו של אברהם.

❧ **כלי יקר:** משראתה שרה את התנהגותו של ישמעאל, ביקשה להדגיש את מעשיו השליליים באמרה 'בֶּן הָגֵר הַמִּצְרִית', שעשה מעשים שאופייניים למצריים, שטופי הזימה⁷³. ולכן דרשה ממנו לגרש אותם, כדי שיצחק לא ילמד ממעשיו הרעים.

❧ **רש"י הירש:** את הגר כשפחתה, הכניסה שרה לביתה ואף המליצה לאברהם, שתלד לו ילדים⁷⁴, אולם משנוכחה לראות שהגר הוכיחה שאינה מתאימה למצב יחסים

❧ הערות ❧

70. וכן ביאר אבן עזרא. לבית, ברחוב את הדברים ששומע בבית מהוריו.
71. רמב"ן דוחה דעה זו, כיון שלשיתו לא יתכן שמסיבה 73. כמו שכתוב "בְּשֵׁר חֲמוּרִים בְּשָׂרָם וְזִרְמַת סוּסִים זִרְמָתָם" (יחזקאל כג, כ).
72. כפי ששמע מאמם, כדברי חז"ל "שותא דינוקא בשוקא, 74. "וַתֹּאמֶר שָׂרִי אֶל אַבְרָם הִנֵּה נָא עֲצָרְנִי ה' מְלֶדֶת בָּא נָא אֶל שְׁפָחָתִי אוֹלִי אֲבָנָה מִמֶּנָּה" (לעיל טז, ב).
או דאבוה או דאימיה" (סוכה נו ע"ב), הילד אומר מחוץ

כזה כלל ועיקר, גמלה בליבה החלטה שיש לגרשה, והחלה להתייחס אליה ואל בנה בביטויים אלו, ולא בשמותיהם.



”גֵרֶשׁ הָאִמָּה הָזֹאת וְאֶת בְּנָהּ”, מדוע שרה דרשה לגרש אותם?

❧ **רמב”ן:** ביום שעשה אברהם משתה לרגל הַגְמֵל אֶת יִצְחָק, ראתה שרה את ישמעאל לועג ליצחק ולמשתה הגדול שעשה אביו. שרה ראתה בחומרה רבה את התייחסותו של ישמעאל וזלזולו באדוניו, שחייב מיתה או מלקות. משלא חפצה שרה בעונש מוות, בקשה מאברהם שיגרש את ישמעאל, כדי שלא יירש בנכסיו⁷⁵. עוד הוסיפה ואמרה שיגרש גם את אמו, משום שבהיותו צעיר לא יוכל ישמעאל להתקיים לבד במדבר⁷⁶.

❧ **רלב”ג:** כדי להפריד ביניהם, שיצחק לא ילמד ממעשיו הרעים של ישמעאל.

❧ **אברבנאל:** הגר, בהיותה פילגש של אברהם, לא היה הולם שתשב בבית אחד עם שרה, אשתו הגבירה. ראוי יותר היה שתתגורר בבית אחר⁷⁷. שרה חששה שלאחר מות אברהם, תיחשב הגר כאשתו לכל דבר, ויירשו בניה בנכסיו. ועל כן אמרה לאברהם: **’גֵרֶשׁ הָאִמָּה הָזֹאת וְאֶת בְּנָהּ’** בנימוק **’כִּי לֹא יִירֶשׁ בֶּן הָאִמָּה הָזֹאת עִם בְּנֵי עִם יִצְחָק’**, אין ראוי שיירש בן השפחה הפילגש (ישמעאל) כמו בן האשה הגבירה (יצחק) בשוה. עיקר הגירוש כוון להגר.

❧ **רש”י הירש:** שרה דרשה לגרש אותם, על אף שנראה כמעשה קשה ואכזרי, כדי להסיר כל פחד מביתם של אברהם ושרה. היא חששה שמא לאחר פטירת שניהם תשלוט ביצחק השפעתם של הגר וישמעאל, הבן הבכור, ועל כן ביקשה להרחיק את שניהם. לא בכדי חוזרת שרה ומכנה אותם בכינוי ולא בשמם. כשאמרה לאברהם **”הִנֵּה נָא עֲצֹרֵנִי ה' מִלֵּדֶת בֶּא נָא אֶל שְׁפָחָתִי”**⁷⁸, הציעה שרה מתוך רצון של **”אוֹלִי אֲבָנָה מִמָּוְנָה”**, מתוך תקווה שתוכל לחנך ולהשפיע על הבן שנולד - ישמעאל, אולם הגר, בהתנהגותה הוכיחה שאינה מתאימה להישאר בביתה של שרה.

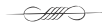


❧ הערות ❧

75. באופן דומה ביאר רשב”ם.
76. אברבנאל דוחה את שיטת רמב”ן. לשיטת הרמב”ן היה ראוי שתאמר שרה: **’גרש את בן האמה הזאת ואת אמו’**, אולם שרה הקדימה את הגר, באמרה **’גֵרֶשׁ הָאִמָּה הָזֹאת וְאֶת בְּנָהּ’**, הקדימה את הגר תחילה, משמע שהיא היתה עיקר הסיבה לגירוש ובנה טפל אליה.
77. אמנם הגר שהתה בביתו של אברהם תקופה ארוכה ועד כה שרה לא הקפידה על נוכחותה משום שסברה שתלך.
78. לעיל טו, ב.

"כִּי לֹא יִירָשׁ בֶּן הָאֵמָה הַזֹּאת עִם בְּנֵי", מדוע?

❧ כלי יקר: נוסף על רצונה להרחיק בין ישמעאל ליצחק, כדי שלא ילמד ממעשיו, ענתה במילים אלו על שאלה, שאולי היה עדיף שישארו ביחד ויצחק ישפיע על ישמעאל, שילמד ממעשיו הטובים. על כך ענתה 'כי לא יירש בן האמה הזאת עם בְּנֵי', שיודעת בנבואה 'כי לא יירש בן האמה' שישמעאל לא יירש 'עם בְּנֵי'.



"עִם בְּנֵי עִם יִצְחָק", מדוע כפלה לשונה 'עם בְּנֵי' וגם 'עם יִצְחָק'?

❧ פסיקתא זוטרתא (סימן י): "אמרה לו: 'עם בְּנֵי', אפילו לא היה יצחק והיה לי בן אחר⁷⁹, או 'יִצְחָק' ולא היה בני לא יירש עמו⁸⁰, כל שכן 'עם בְּנֵי' עם יִצְחָק', שהבטיח הקב"ה בו".

❧ רבי יונתן בן עוזיאל: "לית אָוֶשֶׁר לְמִירוֹת בְּרַ אֲמָתָא הָדָא עִם בְּרִי וְיִגַּח קָרָבָא עִם יִצְחָק". שרה אמרה לאברהם שלא יתכן שיאפשר לבן האמה הזו לירש 'עם בְּנֵי', בחלק של הירושה נקטה במילה 'בְּנֵי', וכן לא 'עם יִצְחָק', חששה שיערוך ישמעאל מלחמה עם יצחק.



יֵא וַיֵּרַע הַדָּבָר מְאֹד בְּעֵינֵי אַבְרָהָם עַל אוֹדֶת בְּנוֹ:

"וַיֵּרַע הַדָּבָר", מדוע היה רע בעיניו?

❧ מדרש אגדה (סימן יא): "על שיצא לתרבות רעה".

❧ מדרש שכל טוב (סימן יא): "לעשותה⁸¹ ולמה 'על אוֹדֶת בְּנוֹ'? ישמעאל, שבקש עליו 'לו יִשְׁמָעֵאל יִחְיֶה לְפָנֶיךָ'⁸², והקב"ה השיבו 'וְלִישְׁמָעֵאל שְׁמַעְתִּיךָ'⁸³". היה לו קשה לשלח את בנו⁸⁴, בפרט לאחר שנענע לו הקב"ה על תפילותיו על ישמעאל.

❧ רבי יונתן בן עוזיאל: "על עֵיֶסֶק יִשְׁמָעֵאל בְּרִיָּה דִּיפְלַח לְפִוְלָחָא נִוְכְרָאָה", חרה לאברהם על ישמעאל בנו, שיעבוד לעבודה זרה.



❧ הערות ❧

79. לא ראוי לרשת, משום ששרה היתה הגבירה, ולא יתכן שהבן של השפחה יורש עם בנה של הגבירה שזה בשוה.
80. שכן יצחק הולך בדרכו של אברהם, ולא ראוי שישמעאל יירש איתו.
81. לבצע את בקשת שרה ולגרשם.
82. לעיל י, יח.
83. לעיל י, כ.
84. בכור שור מבאר שאת הגר היה לו קשה לשלח, אבל על בן היה לו קשה מאד, ולכן דיבר איתו הקב"ה.

”עַל אוֹדֹת בְּנוֹ”, מה מדגישה התורה במילים ’עַל אוֹדֹת בְּנוֹ’⁸⁵?

❧ **רד"ק:** על אף שהיה ישמעאל בנה של הגר, השפחה, עדיין הוא היה בנו, אהובו, וריחם עליו 'פָּרַחם אָב עַל בְּנִים'⁸⁶. ישמעאל גדל והתחנך אצל אברהם⁸⁷, שחינך והדריך אנשים רבים מכל העולם לעבוד את הקב"ה, ובודאי שנהג כך ביחס לבנו בכורו. אברהם שמר ונצר את הביקורת שלו על הגר, כמו גם על יחסי שרה איתה, ולא העיר לאשתו⁸⁸, על אף שהסב לו צער רב, וכל זאת כדי להימנע מלהגיע למצב שבו ייאלץ לגרש את בנו ואמו מביתו, ועל כן כותבת התורה שהיה רע בעיניו לגרשו מביתו.

❧ **אלשיך:** התורה מדגישה את ההבדל שבין גישה של שרה לישמעאל, שמייחסת אותו רק לאמו "בֶּן הַגֵּר הַמִּצְרִית", ומנתקת אותו מייחוסו לאברהם, וכך גם אומרת לו: "גֵּרֶשׁ הָאִמָּה הַזֹּאת וְאֶת בְּנָהּ כִּי לֹא יִירָשׁ בֶּן הָאִמָּה", בעוד אברהם מתייחס אליו כאל בנו - "וַיֵּרֶע הַדָּבָר מְאֹד בְּעֵינֵי אֲבִרָהֶם עַל אוֹדֹת בְּנוֹ". עם כל הקושי הכרוך בגירוש הגר, היה לו הרבה יותר קשה "עַל אוֹדֹת בְּנוֹ".

❧ **מלבי"ם:** שרה חשבה שעיקר אהבת אברהם היא לפילגשו, ובנוסף גם אוהב את הבן⁸⁹. התורה משמיעה שבעיקר הורע בעיני אברהם "עַל אוֹדֹת בְּנוֹ".

❧ **הנצי"ב מוולוז'ין:** שרה רצתה שאברהם יתנהג עם ישמעאל והגר כפי היחס אל שפחה, שולדה מתייחס אליה והולך עימה⁹⁰, ולא עם האב. אברהם, בניגוד אליה, התייחס אליה כאל אשה ולא כאל פילגש, וכשנולד ישמעאל "וַיִּקְרָא אֲבִרָם שֵׁם בְּנוֹ אִשְׁמָעֵאל הֵגֵר יִשְׁמָעֵאל"⁹¹. וגם כאן מדגישה התורה במילים על אודות בנו, את יחס אברהם לישמעאל כאל בנו.



❧ הערות ❧

85. מאחר וכתבה התורה 'וַיֵּרֶע הַדָּבָר מְאֹד', מובן שמתייחס לנושא האחרון, לשילוח הגר ובנה.
86. תהלים קג, יג.
87. עיין מדרש רבה (מח, יג) "זה ישמעאל, בשביל לזרזו במצות" על הפסוק "וַיִּתֵּן אֶל הַנָּעִר" (לעיל יח, ז).
88. כדי שלא לערער את שלום הבית.
89. כפי שכותב רמב"ן: "הכתוב סיפר בכבוד אברהם ואמר שלא היה הדבר רע מאד בעיניו מפני חשק פילגשו וחפצו בה".
90. עיין קידושין סו ע"ב.
91. לעיל טו, טו.

יב וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל אַבְרָהָם אֵל יִרְעֵ בְּעֵינַיִךְ עַל הַנֶּעֱר
וְעַל אֲמָתְךָ כֹּל אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵלֶיךָ שָׂרָה שְׁמַע בְּקֹלָהּ כִּי
בִיצְחָק יִקְרָא לָהּ זָרַע:

”אֵל יִרְעֵ בְּעֵינַיִךְ עַל הַנֶּעֱר וְעַל אֲמָתְךָ”, מדוע הוסיף גם ‘אֲמָתְךָ’?⁹²
❧ רד”ק: הקב”ה, בוחן כליות ולב, ידע שעל אף שעיקר הויכוח של אברהם עם שרה
נסב על היחס לישמעאל⁹³, והוא היה העיקר⁹⁴, עם כל זה גם על שילוח הגר היה
רע בעיניו, לאחר ששימשה אותו כמה שנים ושנולד לו ממנה בן.

מדוע נכתבה המילה ‘בְּקֹלָהּ’ שלכאורה מיותרת?

❧ מדרש אגדה (סימן יב): ”מכאן שהיה אברהם טפל לשרה בנביאות”. המילה ‘בְּקֹלָהּ’
מלמדת שאמר הקב”ה לאברהם: שמע בקול רוח הקודש שבה.
❧ מלבי”ם: להוסיף, שלא רק ישמע, אלא גם יעשה מה שאומרת.

מדוע הוסיפה התורה את האות ב’ במילה ‘בִיצְחָק’?

❧ מדרש רבה (נג, יב): ”אמר רבי יודן: ‘יצחק’ אין כתיב כאן, אלא ‘בִיצְחָק’, רבי עזריה
בשם בר חטיא: בי”ת - תרין⁹⁵, במי שהוא מודה בשני עולמות... כל מי שהוא מודה
בב’ עולמות ‘יִקְרָא לָהּ זָרַע’, וכל מי שאינו מודה בשני עולמות לא ‘יִקְרָא לָהּ זָרַע’.
❧ מדרש אגדה (סימן יב): ”ולא כל יצחק, להוציא עשו ואלופיו”.

”כִּי בִיצְחָק יִקְרָא לָהּ זָרַע”, מה ביאור דברי הקב”ה?

❧ בכור שור: שלא יירע בעיניו, על הנער ואמו, משום שעיקר זרעו, שעליו הובטח לו
‘לְזַרְעָה אֶתָּן אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת’⁹⁶, הוא יצחק.
❧ אלשיך: הויכוח בין אברהם לשרה לא התחיל האם לגרש או לא, זו היתה התוצאה.
התנהל ביניהם פולמוס ארוך איך להתייחס לישמעאל⁹⁷. על כך אמר לו הקב”ה:
”אֵל יִרְעֵ בְּעֵינַיִךְ עַל הַנֶּעֱר וְעַל אֲמָתְךָ”, על שאתה נאלץ לגרשם. כמו כן, ‘כֹּל אֲשֶׁר

❧ הערות ❧

92. מהפסוק הקודם משמע שהורע לאברהם רק על ישמעאל בנו, מדוע הוסיפה התורה בפסוק זה גם את ‘אֲמָתְךָ’, שמשמע שהורע לו גם עליה?
93. ולכן בפסוק הקודם כתבה התורה ‘וְיָרַע... עַל אוֹדֹת בְּנֵי’.
94. אברבנאל מבאר כך, ומוסיף שעל כן התייחס אליו הקב”ה בפסוק זה לפני שהתייחס לאמו, “עַל הַנֶּעֱר וְעַל אֲמָתְךָ”, על שאתה נאלץ לגרשם. כמו כן, ‘כֹּל אֲשֶׁר
95. האות ב’ (שכביכול מיותרת, שוה בגימטריה - 2).
96. לעיל יב, ז.
97. שרה ייחסה אותו רק לאמו “בֶּן הָגֵר הַמִּצְרִית” (לעיל פסוק ט), וגם דרשה: “גֵּרֶשׁ הָאִמָּה הַזֹּאת...” (לעיל פסוק י), בעוד אברהם התייחס אליו כאל בנו, “וְיָרַע הַדָּבָר מֵאֵד בְּעֵינַי

תֹּאמַר אֵלָיָה שָׂרָה שְׁמַע בְּקוֹלָהּ, גַּם בִּיחֹס לִישְׁמַעֲאֵל, כְּפִי שֶׁאִמְרָה לָךְ שָׂרָה, הוּא בִּנְה (שֶׁל הָגֵר וּמִתִּיחֹס רַק אֵלֶיהָ) וְלֹא בִנְךָ, 'כִּי בִּצְחָק יִקְרָא לָךְ זֶרַע', לְרֶשֶׁת אוֹתָךְ וּלְהִיקְרָא הַהִמְשָׁךְ שֶׁלָּךְ.

❧ **רש"י הירש:** יש הבדל בין האופן שהתייחס יצחק לאברהם, לבין האופן שבו התייחס ישמעאל לאברהם. אצל יצחק נכתב 'כִּי בִּצְחָק יִקְרָא לָךְ זֶרַע', רק בו ייקרא זרע, בעוד על ישמעאל כתוב 'כִּי זֶרַע הוּא'⁹⁸. ישמעאל הוא יוצא חלציו, ולפיכך יש בו משלו, מידה רבה מבחינה גשמית וגופנית ומידה מועטת מבחינה רוחנית, עם זאת אינו ראוי להיקרא 'בִּנְךָ', לעולם לא יוכל להיות יורש רוחו של אברהם.



יג וְגַם אֶת בֶּן הָאִמָּה לְגוֹי אֲשִׁימְנוּ כִּי זֶרַע הוּא:

"וְגַם אֶת בֶּן הָאִמָּה לְגוֹי אֲשִׁימְנוּ", מה הבטיח לו הקב"ה?

❧ **רד"ק:** הקב"ה הרגיעו, שלא ידאג על שישמעאל יצא מביתך, משום 'לְגוֹי אֲשִׁימְנוּ', הואיל והוא חלק מזרעו.

❧ **ספורנו:** הקב"ה אמר לו שעל אף שהוא 'בֶּן הָאִמָּה', בכל זאת 'לְגוֹי אֲשִׁימְנוּ'. לא משום מעשיו "הטובים", אלא 'כִּי זֶרַע הוּא', למרות שאינו ראוי לכך.



יד וַיִּשְׁכֶּם אַבְרָהָם בַּבֶּקֶר וַיִּקַּח לָחֶם וַחֲמַת מִים וַיִּתֵּן אֶל הָגֵר שֵׁם עַל שְׁכָמָהּ וְאֶת הַיֶּלֶד וַיִּשְׁלַחָהּ וּתְלָךְ וַתֵּתַע בַּמִּדְבָּר בְּאֶר שָׁבַע:

"וַיִּשְׁכֶּם אַבְרָהָם בַּבֶּקֶר", מדוע השכים?

❧ **מדרש שכל טוב (סימן יד):** "זירז עצמו לקיים מה שאמר לו הקב"ה 'כֹּל אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵלָיָה שָׂרָה שְׁמַע בְּקוֹלָהּ'".

❧ **רבינו בחיי:** לאחר שאמרה לו שרה שיגרש את ישמעאל עם אמו, בגיבוי הקב"ה, שמע אברהם בקולה וגירש אותם מיד בזריזות בתוספת צידת לחם וחמת מים.



❧ הערות ❧

אַבְרָהָם עַל אוֹדֶת בְּנוֹ. עֵינַי תְּשׁוּבוּ לְשֵׁאלָה 'מִהּ מִדְּגִישָׁה' 98. לְקַמֵּן פְּסוּק יג. הַתּוֹרָה בְּמִילִים 'עַל אוֹדֶת בְּנוֹ', לֹאֲחֵר שְׁכַתְּבָה הַתּוֹרָה 'וַיֵּרַע הַדָּבָר מֵאֵד', מוֹבֵן שֶׁמִּתִּיחֹס לְנוֹשָׂא הָאֲחֵרוֹן, עַל שִׁלּוּחַ הָגֵר וּבִנְה' (לְעִיל פְּסוּק יא).

"וַיִּקַּח לָחֶם וַחֲמַת מִיָּם וַיִּתֵּן", מדוע לא צייד אותה גם בכסף?

❧ **רש"י:** התורה הדגישה שנתן לה 'לָחֶם וַחֲמַת מִיָּם', ולא כסף, משום ששנא אותו על דרכו החדשה, שיצא לתרבות רעה.

❧ **רד"ק:** אברהם נתן לה כסף, אך התורה לא כתבה זאת ⁹⁹.

❧ **רמב"ן:** שרה הורתה לאברהם לא לתת להגר כסף או רכוש ¹⁰⁰.

❧ **רבינו בחיי:** אברהם ראה בנבואה שעתידיים בניו להשתעבד תחת ידי ישמעאל, ושבניו ישנאו אותם שנאה גדולה יותר מכל אומות העולם, ועל כן התנהג אברהם עמו כפי שראוי להתנהג עם שונא, ונתן לו רק לחם ומים.

❧ **מלבי"ם:** יש הבדל גדול בין דרישה נוקשה בנוסח 'גִּרְשׁ', כמו זו של שרה, לבין דרישה רכה יותר - 'שלח'. לאחר שדרשה שרה בתקיפות רבה 'גִּרְשׁ הָאֵמָּה הַזֹּאת וְאֶת בְּנָהּ', תביעה שקיבלה משנה תוקף מהקב"ה ¹⁰¹, עשה זאת אברהם ללא דחיה או שיהוי ¹⁰². אברהם לא צייד אותה גם בכסף, אלא רק בלחם ומים, כדברים הבסיסיים ביותר, לאור דרישתה של שרה.



"שָׁם עַל שְׁכֶמָה וְאֶת הַיֶּלֶד", מה 'שָׁם' עַל שְׁכֶמָה?

❧ **רש"י:** אברהם שם גם את הילד על שכמה ¹⁰³, משום ששרה הכניסה בו עין רעה וחלה ולא היה יכול ללכת ברגליו ¹⁰⁴.

❧ **רד"ק:** רק את הלחם והחמת שם על שכמה ¹⁰⁵, הילד הלך לפניו.



"שָׁם עַל שְׁכֶמָה וְאֶת הַיֶּלֶד", בן כמה היה ישמעאל?

❧ **פסיקתא זוטרתא (סימן יד):** "בן כ"ז שנה, י"ד קודם ליצחק ושלש עשרה היה יצחק, דכתיב 'כִּי לֹא יִירָשׁ...' ¹⁰⁶ בן הראוי לחלק בירושה הוא יצחק. ויש אומרים, ישמעאל היה בן י"ז שנה. י"ד עד יצחק, וג' עד הגמל את יצחק הרי י"ז".

❧ הערות ❧

104. אור החיים ביאר כך, מסיבה אחרת, הואיל וישמעאל סירב ללכת, קשר אותו אברהם להגר לשכמה כמו ילד, וגירש אותם. הר"ן ביאר באופן דומה, שאברהם נאלץ לקשור את ישמעאל ולשים אותו על שכמה של הגר, משום שהיה פרא אדם (כפי שאמר המלאך להגר "וְהוּא יִהְיֶה פָּרָא אָדָם יָדוּ בְּכָל יוֹד כָּל בּוֹ", לעיל טז, יב).
105. וכן ביארו רמב"ן, חזקוני ואברבנאל.
106. לעיל פסוק י.

99. וכן ביאר אבן עזרא.
100. הר"ן מבאר כך ומוסיף, ששרה הורתה זאת לאברהם, כדי להוציא מלב ישמעאל מחשבה שיירש את אברהם.
101. 'כֹּל אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵלַיךְ שָׁרָה שְׁמַע בְּקוֹלָהּ' (לעיל פסוק יב).
102. הגם שלא קיבל בתחילה את הבקשה בשוויון נפש, כפי שכתוב 'וַיַּעַד הַדָּבָר מֵאֵד גְּעִיזִי אֲבָרְהָם עַל אֹדֶת בְּנוֹ' (לעיל פסוק יא).
103. רוב הראשונים והמפרשים חלקו על דעתו, שכן לא ניתן לשים על שכמה נוסף על הלחם והמים גם את ישמעאל, שהיה נער בן חמש עשרה בערך.

❧ **פרקי דרבי אליעזר (פרק ל):** "ובן עשרים וארבע שנה היה ישמעאל כשיצא מבית אברהם".

❧ **רד"ק:** בן חמש עשרה.

❧ **בכור שור:** בן ארבע עשרה.

❧ **רבינו בחיי:** בן שש עשרה¹⁰⁷.



"וַיִּשְׁלַחָהּ", מה היתה מהות השילוח?

❧ **מדרש שכל טוב (סימן יד):** "ששלחה לשם גירושין, שלא תחזור עוד אל ביתו".

❧ **פרקי דרבי אליעזר (פרק ל):** "השכים אברהם בבקר וכתב גט גרושין וכתב לה ונתן לה"¹⁰⁸.

❧ **רד"ק:** שילח אותה מביתו או שליוה אותה¹⁰⁹ עד חוץ לעיר.

❧ **חזקוני:** שילח אותה, כמו שמשלחים אשת יפת תואר¹¹⁰.

❧ **מלבי"ם:** בצדקותו הרבה, עשה אברהם כמה פעולות, חלקן נגד רצונו, כדי למלא את הוראת הקב"ה במלואה. החל מהשכמתו קום לשלח את הגר ובנה, לא נתן לה כסף, אלא רק לחם ומים כמצרכים בסיסיים ביותר¹¹¹, עשה את כל הפעולות בעצמו, לא על ידי שליח, שלח אותה מיד בבוקר, ולא הניח לה לאכול בביתו טרם צאתה לדרך, לא ליוה אותה, כפי שעשה עם אורחיו, אפילו הנכרים, ולא שלח איתה מי מעבדיו שיסייע לה בדרך. המשותף לכל פעולותיו של אברהם שהראה לה שעושה הכל ומגרש אותה משום שהסיתה את בנה לצחוק וללעוג¹¹².



"וַיִּתֵּן לָהּ וַיִּתְּנָהּ", מה ביאור המילה 'וַיִּתְּנָה'?

❧ **פרקי דרבי אליעזר (פרק ל):** "וכיון שהגיעה במדבר התחילה תועה אחר עבודה זרה של בית [פרעה] אביה".

❧ **רשב"ם:** הסתובבה במדבר עד שמצאה את דרכה. מסיבה זו נגמרו המים שנתן לה אברהם, ולא הספיקו עד שהגיעה ליעדה.

❧ הערות ❧

107. לפי סדר הפרשיות ישמעאל היה בעת הזו בן שש עשרה, שהרי כשנולד היה אברהם בן שמונים ושש, (וְאַבְרָם בֶּן שְׁמֹנִים שָׁנָה וָשֵׁשׁ שָׁנִים בְּלֶדֶת הָגֵר אֵת יִשְׁמָעֵאל לְאַבְרָם, לעיל טז, טז), בגיל מאה הוליד את יצחק, (וְאַבְרָהָם בֶּן מֵאָה שָׁנָה בְּהוֹלֵד לוֹ אֵת יִצְחָק בְּנֹוֹ, לעיל פסוק ה), כשישמעאל היה בן ארבע עשרה, כעבור שנתיים, בהגמל יצחק, היה ישמעאל בן שש עשרה, כשמיד לאחר מכן גורש.
108. וכן תרגם רבי יונתן בן עוזיאל: "וַיִּפְטְרָהּ בְּגִיטָא", שנתן לה גט כריתות.
109. וכן ביאר ספורנו.
110. וַיִּשְׁלַחְתָּהּ לְנִפְשָׁהּ וַיִּמְכֹּר לָהּ תַּמְכָּרָהּ בְּכֶסֶף (דברים כא, יד).
111. עיין תשובת מלבי"ם על השאלה 'מדוע לא נתן לה אברהם גם כסף'.
112. עיין ביאור רמב"ן וספורנו לשאלה 'מה עשה ישמעאל', (לעיל פסוק ט).

✠ **אבן עזרא:** הגר יצאה מבית אברהם בגרר מצוידת בלחם ומים שיספיקו לה עד הגעתה לבאר שבע, אולם בדרך תעתה והשהיה הנוספת בדרך גרמה שנגמרו לה המים.

✠ **רד"ק:** כשהחלה את דרכה לא ידעה הגר את הדרך ותעתה בה.



טו וַיָּכְלוּ הַמַּיִם מִן הַחֶמֶת וַתִּשְׁלַף אֶת הַיָּלָד תַּחַת אֶחָד הַשִּׁיחִים:

"וַיָּכְלוּ הַמַּיִם מִן הַחֶמֶת", מדוע נגמרו המים?

✠ **מדרש רבה (נג, יג):** "בן כ"ז שנים, ואת אמרת 'שם על שְׂכָמָה'? אלא מלמד שהכניסה בו [שרה] עין רעה ונכנסה בו חמה ואכאבית, תדע לך שכן, דכתיב 'וַיָּכְלוּ הַמַּיִם מִן הַחֶמֶת'¹¹³, שכן דרך החולה להיות שותה הרבה ובכל שעה".

✠ **מדרש אגדה (סימן יד):** "שמצאה שם לבינה וזקפתה לשם עבודה זרה, לכך 'וַיָּכְלוּ הַמַּיִם מִן הַחֶמֶת'".

✠ **פרקי דרבי אליעזר (פרק ל):** "ובזכות אברהם לא חסרו המים מן החמת. וכיון שהגיעה במדבר התחילה תועה אחר עבודה זרה של בית [פרעה] אביה, ומיד חסרו המים מן החמת, לפיכך 'וַתִּשְׁלַף אֶת הַיָּלָד'..."

✠ **רשב"ם:** אילו היתה הולכת בדרך ישר, היו מספיקים לה המים שנתן לה אברהם עד הגיעה ליעדה. הסיבוב שעשתה במדבר עקב טעותה גרם לה שהמים נגמרו טרם הגיעה למחוז חפצה¹¹⁴.

✠ **רד"ק:** אברהם לא רצה להכביד עליה מידי, ועל כן נתן להם מים ומזון ליום - יומים, על פי יכולותיה, שכן מעבר לכך לא יכלה לשאת עימה מאומה. את המים נתן לה אברהם בכמות מוגבלת בהתחשב ביכולותיה לסחוב, אל מול האפשרויות שעמוד לרשותה לסור אל בני משפחתה בקרבת מקום, או לשוב לבית הוריה¹¹⁵.



"וַתִּשְׁלַף אֶת הַיָּלָד", מהיכן השליכה אותו?¹¹⁶

✠ **רד"ק:** בשלב מסוים התעייף ישמעאל מהצמא ומהדרך, ונאלצה לשאת אותו בחיקה, והשליכה אותו מחיקה, כפי שכתוב בפסוק זה.

..... ❁ הערות ❁

113. לקמן פסוק טו.
114. וכן מבאר אבן עזרא.
115. שהרי הגר היתה מצרית, בת פרעה, כפי שכמובא 116. בפרט לדעת מרבית הראשונים והמפרשים, שלא נשאה
בפרקי דרבי אליעזר (פרק ל) "וכיון שהגיעה במדבר התחילה תועה אחר עבודה זרה של בית [פרעה] אביה".

ולמחרת מוקדם בבוקר יצא אברהם לדרך. אברהם לא יצא מיד לאחר דברי הקב"ה, אלא רק למחרת, משום שהיה עליו להתארגן ולהכין דברים, מעבר לרצונו ששרה לא תרגיש ביציאתו.



"וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הֲנִי", מה משמעות המילה 'הֲנִי'?

✧ **מדרש שכל טוב (סימן א):** "כלומר הנני במה שאתה מצוה. אמר רבי יהושע בן קרחה: בשתי מקומות דימה עצמו משה לאברהם ואמר לו הקב"ה: 'אַל תִּתְּהַדָּר לִפְנֵי מֶלֶךְ וּבִמְקוֹם גְּדֻלִּים אַל תַּעֲמֹד'²², אברהם אמר בשני מקומות 'הֲנִי', הנני למלכות, הנני לכהונה, וזכה לזו ולזו". הבעת נכונות לקיים את הציווי.

✧ **רש"י:** לשון של ענוה וזימון, היענות למלא אחר הדברים²³.



ב וַיֹּאמֶר קַח נָא אֶת בְּנֶךָ אֶת יְחִידְךָ אֲשֶׁר אָהַבְתָּ אֶת יִצְחָק וְלֶךְ לְךָ אֶל אֶרֶץ הַמִּצְרַיִם וְהַעֲלֵהוּ שָׁם לְעֹלָה עַל אֶחָד הַהָרִים אֲשֶׁר אָמַר אֱלֹהֶיךָ:

"וַיֹּאמֶר קַח נָא אֶת בְּנֶךָ", לאחר שבפסוק הקודם כתוב 'וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי, מדוע פתח פסוק זה שוב במילה 'וַיֹּאמֶר'?

✧ **הנצי"ב מוולוז'ין:** הקב"ה לא אמר לו מיד 'קַח נָא אֶת בְּנֶךָ', אלא קרא לו 'וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי אַבְרָהָם', והמתין שהתיישבה דעתו, משהבין אברהם שהקב"ה רוצה לדבר עמו השיב 'הֲנִי', מוכן לכל דבר. הקב"ה עשה זאת כדי שלא יהיה אברהם נבהל לשמוע, וישיב לו מבהלה דבר שאינו ראוי כל כך, לכן המתין עד שתתיישב דעתו²⁴. בפסוק זה פנה אליו, 'וַיֹּאמֶר', ואמר לו את שנדרש ממנו.



"קַח נָא אֶת בְּנֶךָ", מדוע הקב"ה פנה אליו בלשון בקשה 'נָא'?

✧ **סנהדרין פט ע"ב:** "אמר רבי שמעון בר אבא: אין 'נָא', אלא לשון בקשה²⁵. משל

..... ❁ הערות ❁

שהוא לשון חיבה, וכפל הקריאה הוא לזרז, אולם פה לא

רצה הקב"ה לזרז, שלא יאמרו: הממו וערבבו. הקב"ה פעל

בכל האפשרויות כדי שהפניה אליו תהיה ברוגע וביישוב

הדעת.

25. רש"י הביא דעה זו.

22. משלי כה, ו.

23. וכן ביאר אור החיים.

24. מלבי"ם (לעיל פסוק א) מבאר שמצינו קריאה בכפל

השם, כגון: 'וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אַבְרָהָם' (לקמן פסוק יא), וכן

'וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב יַעֲקֹב' (לקמן מו, ב), וחז"ל אף דרשו זאת

למלך בשר ודם שעמדו עליו מלחמות הרבה, והיה לו גיבור אחד ונצחון. לימים עמדה עליו מלחמה חזקה, אמר לו: בבקשה ממך, עמוד לי במלחמה זו, שלא יאמרו: ראשונות אין בהם ממש. אף הקב"ה אמר לאברהם: ניסיתיך בכמה נסיונות ועמדת בכלן, עכשיו עמוד לי בנסיון זה, שלא יאמרו: אין ממש בראשונים".

✧ **אברבנאל:** את המילה 'נָא' ניתן לפרש בשני אופנים: מלשון עתה, כעת, ואפשר לפרשו מלשון בקשה ותחינה. אם יפורש מלשון 'עתה', המשמעות תהיה שיאמר הגיע העת הראוי להתרצות אל ה', כדי לייחד את יצחק וזרעו להנהגתו העליונה, 'קח נָא', קח עתה את בנך והעלהו עולה, זהו העת הראוי לכך. אם יפורש מלשון 'בקשה', תהיה משמעותו, שלאחר שהבטיח לו הקב"ה 'כִּי בְּיָצֵחְךָ יִקְרָא לְךָ זֶרַע'²⁶, גזר עליו גזירה הכרחית, וביקש שיעמוד בה, ולא יתאפשר לוותר, אפילו לא לפנים משורת הדין.

✧ **אלשיך:** משמעות המילה 'נָא' מלשון 'עתה', כעת²⁷. היה מקום שיאמר אברהם שהגם שהוא חפץ מאד לקיים את ציווי הקב"ה, אולם יתכן שיצחק, שהיה בן שלוששים ושבע שנים לא יסכים לשתף פעולה. לכן אמר לו הקב"ה: 'קח נָא', קח עתה את בנך והעלהו, בטרם יסרב.

✧ **אור החיים:** במילים 'קח נָא' רמז שיקח את שרה בדברי ריצוי וישכנע אותה להסכים, כפי שאומרים חז"ל שעשה אברהם בלילה שלפני צאתו לדרך²⁸. כמו כן, היה צורך לפנות ליצחק בדברי ריצוי, שהרי לא עמד עד כה בניסיון.



מדוע פירוט וכפל הלשון – 'בְּנֶךָ', 'יְחִידְךָ', 'אֲשֶׁר אֶהְבֶּתָּ', 'יִצְחָק'?

✧ **סנהדרין פט ע"ב:** "אֵת בְּנֶךָ, שני בנים יש לי. 'אֵת יְחִידְךָ', זה יחיד לאמו וזה יחיד לאמו, 'אֲשֶׁר אֶהְבֶּתָּ' – תרווייהו²⁹ רחימנא להו³⁰. 'אֵת יִצְחָק'. וכל כך למה³¹? כדי שלא תטרף דעתו עליו".

✧ **מדרש רבה (נה, ז):** "אמר לו: בבקשה ממך 'קח נָא אֵת בְּנֶךָ', אמר לו: תרין בנין

✧ הערות ✧

26. שמא שרה תחזור בדיבורה ולא תניחני, אקום בהשכמה, קודם שתקום היא".

27. וכן ביאר אור החיים.
28. מדרש תנחומא (סימן כב): "מה עשה? אמר לשרה תקני לנו מאכל ומשתה ונאכל ונשמח, אמרה לו: מה היום מיומים, ומה טיבה של שמחה זו? אמר לה: זקנים כמותינו נולד להם בן בזקנותם, כדי לאכול ולשתות ולשמוח, הלכה ותקנה המאכל, כשהיו בתוך המאכל אמר לה: את יודעת, כשאני בן ג' שנים הכרתי את בוראי, והנער הזה גדול ולא נחנך, ויש מקום אחד רחוק ממנו מעט ששם מחנכין את הנערים, אקחנו ואחננו שם, אמרה לו: לך לשלום, מיד ויִשְׁפֹּם אֲבִירָהֶם בְּבִקְרִי (לקמן פסוק ג) ולמה 'בְּבִקְרִי'? אמר:

31. מדוע לא אמר לו מיד 'אֵת יִצְחָק'?

אית לי, אי זה בן³²? אמר לו: 'אֶת יְחִידָךְ', אמר לו: זה יחיד לאמו וזה יחיד לאמו³³? אמר לו: 'אֲשֶׁר אֶהְבֶּתְּ', אמר לו: אית תחומין במעיא. אמר לו: 'אֶת יִצְחָק'. ולמה לא גלה לו מיד? כדי לחבבו בעיניו, וליתן לו שכר על כל דיבור ודיבור."

❧ **רד"ק:** הקב"ה אמר לו שלמרות שהוא בן יחיד, נוסף לכך אהוב מאד על הוריו, שנוולד לעת זקנותם, בכל זאת מבקש שיעלה אותו.

❧ **אור החיים:** כפל הלשון רומז לשלוש אהבות שצריך כל אדם לאהוב את הקב"ה: בכל לב, בכל נפש, ובכל מאודו, כפי שכתוב בתורה 'וְאָהַבְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לִבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדְךָ'³⁴. א. 'בְּכָל לִבְּךָ' - האהבה הגדולה ביותר היא אהבת אדם לבניו, כנגד 'אֶת בְּנֶךָ'. ב. 'וּבְכָל נַפְשְׁךָ' - כנגד זה כתבה התורה 'אֶת יְחִידָךְ', יחיד זה נפשו של האדם. ג. 'אֲשֶׁר אֶהְבֶּתְּ' - כנגד 'וּבְכָל מְאֹדְךָ', כנגד אהבת הקב"ה, יותר מכל קנייניו.

❧ **מלבי"ם:** הקב"ה אמר לו: 'קח נא אֶת בְּנֶךָ'. כדי שלא יסיח מדעתו שיש לו בן נוסף - ישמעאל, אמר לו 'אֶת יְחִידָךְ'. כדי שלא יסיח מדעתו שהוא אוהב אותו ונפשו קשורה עימו, אמר לו: 'אֲשֶׁר אֶהְבֶּתְּ'. כדי שלא יסיח מדעתו את מעלותיו, שהוא בן חכם וצדיק אמר לו: 'אֶת יִצְחָק'. הקב"ה פירט לו וכפל לשונו, כדי שבעת שיקריב אותו יזכור היטב את כל המעלות.



"וְלֹךְ לָךְ אֶל אֶרֶץ הַמֹּרִיָּה", מדוע אמר לו בלשון 'וְלֹךְ לָךְ'?

❧ **מדרש רבה (נה, ז):** "אמר רבי לוי בר חייטא: שני פעמים כתיב 'לָךְ לָךְ'³⁵, ואין אנו יודעים אי זה חביבה, אם הראשונה אם השנייה, מן מה דכתיב 'וְלֹךְ לָךְ אֶל אֶרֶץ הַמֹּרִיָּה' הוי שניה חביבה מן הראשונה."

❧ **רבינו בחיי³⁶:** "כדי להשוות האחרון לראשון", הקב"ה רצה להשוות בין הציווי על הניסיון הראשון - 'לָךְ לָךְ מֵאֶרֶץ וּמִמּוֹלֶדֶתְךָ וּמִבֵּית אָבִיךָ'³⁷ לניסיון האחרון³⁸ - 'וְלֹךְ לָךְ אֶל אֶרֶץ הַמֹּרִיָּה'.

❧ **הנצי"ב מוולוז'ין:** הקב"ה רצה למנוע עיכובים, ועל כן אמר 'לָךְ', רק אברהם ידע

❧ הערות ❧

32. אברהם שאל: יש לי שני בנים, איזה מהם?
 33. אברהם שאל את הקב"ה: כל אחד מהבנים יחיד, יצחק - יחיד לאמו שרה, ישמעאל - יחיד לאמו הגר.
 34. דברים ו, ה.
 35. הראשונה: "וְלֹךְ לָךְ מֵאֶרֶץ וּמִמּוֹלֶדֶתְךָ וּמִבֵּית אָבִיךָ" (לעיל יב, א), - האחרון.
 36. השניה - בפסוק זה.
 37. לעיל יב, א.
 38. לשיטתו של רבינו בחיי, שהיה זה הניסיון האחרון. לדעת רבינו יונה ניסיון העקידה היה הניסיון התשיעי, ולא העשירי - האחרון.

מזה ולא איש זולתו, כולל הנערים שהלכו עימו, עד שאמר להם 'וְנִשְׁתַּחֲוֶה וְנִשְׁכָּב' אֲלֵיכֶם'³⁹.



"וְלֹא לָךְ אֶל אֶרֶץ הַמִּרְיָה", מדוע נקרא המקום בשם 'אֶרֶץ הַמִּרְיָה'?

✧ **מדרש רבה (נה, ז):** "אמר רבי יהושע בן לוי: שמשם הקב"ה מורה לאומות העולם ומורידם לגיהנם. רבי שמעון בן יוחאי אמר: למקום שהוא ראוי כנגד בית המקדש למעלה. רבי יודן אמר: למקום שיהא מראה לך. רבי פנחס אמר: לאתר מרוותא דעלמא, רבנן אמרי: למקום שהקטורת קריבין"⁴⁰.

✧ **מדרש תנחומא (סימן כב):** "לפיכך נקרא הר המוריה, שמיראתו של הקב"ה יתברך נעשה הר".

✧ **מדרש אגדה (סימן ב):** "משם יצא הוראה..., ורבי ינאי אומר: משם תצא יראה לעולם. דבר אחר שמשם דיבור יוצא לעולם: דבר אחר, שמשם דיברות יוצאות לעולם".

✧ **מדרש שכל טוב (סימן ב):** שקטורת המור שם קריבה לפניך, וכן הוא אומר 'אֶלָּה לִי אֵל הַר הַמֹּר וְאֶל גְּבַעַת הַלְבוּנָה'⁴¹.

✧ **אונקלוס:** 'לְאֶרֶע פּוֹלְחָנָא'⁴².

✧ **רמב"ן:** המקום נקרא בשם זה משום חשיבותו, כשם ש'מור' החשוב שבבשמים, כפי שאמר שלמה המלך 'אֶלָּה לִי אֵל הַר הַמֹּר וְאֶל גְּבַעַת הַלְבוּנָה'⁴³. הקב"ה אמר לו ללכת אל 'אֶרֶץ הַמִּרְיָה', על אף שברוב המקומות נקרא 'הר המוריה', הורה לו ללכת לארץ, שבה נמצא הר המוריה. אברהם, שהכיר את הארץ, אך לא ידע לאיזה הר, הלך מתוך ידיעה ואמונה שהקב"ה יראה לו את ההר.

✧ **אלשיך:** המילה מוריה מורכבת משתי מילים: 'מורה י-ה', מקום המורה על שם י-ה, כפי שכתוב "כִּי בָּיָה ה' צוֹר עוֹלָמִים"⁴⁴, העולם הזה נברא בה', והעולם הבא בי', שתי אותיות אלו מתקשרות במקום המכוון כנגד העליון, ה' של מטה עם י' של מעלה. השם 'מוריה' מורה על החיבור של שמו של הקב"ה.

✧ **כלי יקר:** במילה 'מוריה' נראות האותיות 'יה' מיותרות, שהרי כתוב 'אֶלָּה לִי אֵל הַר

הערות

שהיתה חביבה יותר מכל הקרבנות. רמב"ן חולק על הבנת רש"י, בביאורו את אונקלוס, שכן סובר שאם כוונת אונקלוס היתה על עבודת הקטורת, הרי שהיה כותב במפורש שהעבודה היא הקטורת, ולא כותב רק 'עבודה'.

⁴³ שיר השירים ד, ו.

⁴⁴ ישעיהו פרק כו, ד.

³⁹ לקמן פסוק ה.

⁴⁰ למקום שבו הקריבו את הקטורת.

⁴¹ שיר השירים ד, ו.

⁴² רש"י מבאר זאת, על שם עבודת הקטורת, שיש בו מור נרד ושאר בשמים. במקום שבו היה הר המוריה קם בית המקדש שנים רבות מאוחר יותר. הקב"ה אמר לו להעלות את יצחק שם, משום שבמקום זה הקריבו את הקטורת,

המור וְאֶל גִּבְעַת הַלְבֹנָה⁴⁵, אלא ששם מקום אבן שתיה, שממנו הושתתו שני עולמות שנבראו בשם של י-ה, כי שער השמים הוא שם, ושם נשלם הזיווג בין הקב"ה לעם ישראל, כדיבוק בעל באשתו ששם י-ה מתווח ביניהם. כמו כן, מעזרת נשים חיברו חמש עשרה מעלות, כמספר שם י-ה⁴⁶, היה זה סימן לבית המקדש שייבנה בו לאחר חמשה עשר דורות, שמאברהם עד שלמה.



מדוע הקב"ה ציוה את אברהם להעלות את בנו דוקא ב'אָרֶץ הַמִּרְיָה'?

✠ **מדרש רבה (נה, ז):** "וְלֹא לָךְ אֶל אֶרֶץ הַמִּרְיָה", רבי חייא רבה ורבי ינאי, חד אמר: למקום שהוראה יצאה לעולם, ואוחרנא אמר: למקום שיראה יצאה לעולם, דכוותה דביר, רבי חייא ורבי ינאי, חד אמר: ממקום שהדיברות יוצאות לעולם וחד אמר: ממקום שהדיבור יוצא לעולם, דכוותה ארון, רבי חייא ורבי ינאי, חד אמר: למקום שהאורה יוצאה לעולם, וחד אמר: מקום שיראה יוצא לעולם, אמר רבי יהושע בן לוי: שמשם הקב"ה מורה לאומות העולם ומורידם לגיהנם, רבי שמעון בן יוחאי אמר: למקום שהוא ראוי כנגד בית המקדש למעלה, רבי יודן אמר: למקום שיהא מראה לך, רבי פנחס אמר: לאתר מרוותא דעלמא, רבנן אמרי: למקום שהקטורת קריבין⁴⁶."

✠ **רש"י:** על שם עבודת הקטורת, שיש בו מור⁴⁷, נרד ושאר בשמים. הר המוריה היה במקום שעליו קם שנים רבות מאוחר יותר בית המקדש. הקב"ה אמר לו להעלות את יצחק שם, משום שבמקום זה הקריבו את הקטורת, שהיתה חביבה יותר מכל הקרבנות.

✠ **אברבנאל:** משום שבהר המוריה עתיד להבנות המזבח בבית המקדש, המקום שממנו נברא אדם הראשון, ושם ישב כשגורש מגן עדן. שם גם בנה נח את המזבח, לאחר שיצא מהתיבה, וראוי היה ששם יקריב אברהם את יצחק לעולה תמימה, משום שלא היה מכוון הקב"ה שיישחט יצחק בפועל, אלא רק שיגיע עד קרוב לשערי מות. כמו כן, רצה הקב"ה שאברהם יעשה זאת באחד ההרים הרחוקים מהישוב, שאיש לא יידע מזה, כדי שלא יהיה לאברהם קלון, שלא יאמרו שכביכול הצטווה אברהם לשחוט את בנו, ולא קיים ציווי הקב"ה ולא שחטו, משום שנכמרו רחמיו על בנו.

✠ **אלשיך:** משום שלא בכל מקום שיראה, ראוי להקריב, לא לכל מקום יש תכונות וסגולות כמו ארץ המוריה, כשם שאינו דומה קרבן שמוקרב שם לקרבן שמוקרב

✠ הערות ✠

47. 'מִרְיָה' מלשון 'מור'.

45. שיר השירים ד, ו.
46. למקום שבו הקריבו את הקטורת.

במקום אחר, שכן הר המוריה הוא שער השמים, מכוון כנגד בית המקדש של מעלה, והמקריב שם הוא כמקריב למעלה.



"וְהֵעֲלֵהוּ שָׁם לְעֹלָה", מִה הוּרָה לוֹ הַקֶּבֶ"ה לַעֲשׂוֹת עִם יִצְחָק?

✠ **בכור שור:** הקב"ה סתם דבריו ולא פירש. אברהם חשב שהקב"ה ציוה עליו לשחוט את יצחק ולהקטירו כליל, ועל כן לקח עמו אש ועצים ומאכלת, אולם הקב"ה רק ציווה אותו 'וְהֵעֲלֵהוּ', רק להעלותו על גבי המזבח ומשהעלהו גמר וקיים את מצוותו של הקב"ה.

✠ **רלב"ג:** הקב"ה אמר לאברהם להעלות את יצחק לעולה, שיראה שם את הקרבת הקרבנות, כדי שיתחנך בעבודת ה' ויגיע לשלמות באופן הראוי.



"עַל אֶחָד הַהָרִים", מִדּוּעַ לֹא אָמַר לוֹ עַל אִיזָה הָר?

✠ **מדרש רבה (נה, ז):** "אמר רב הונא משום רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי: הקב"ה מתהא ומתלה⁴⁸ בעיניהם של צדיקים, ואחר כך הוא מגלה להם טעמו של דבר: 'אֶל הָאֶרֶץ אֲשֶׁר אֶרְאֶךָ'⁴⁹, 'עַל אֶחָד הַהָרִים אֲשֶׁר אֶמַר אֵלֶיךָ', דכוותה 'וְקָרָא אֵלֶיךָ אֶת הַקְּרִיאָה אֲשֶׁר אֶנְכִּי דֹבֵר אֵלֶיךָ'⁵⁰, דכוותה 'קום צא אֶל הַבְּקָעָה וְשָׁם אֶדְבָּר אוֹתָךְ'⁵¹.

✠ **רד"ק:** כדי להעצים את אהבתו של אברהם להקב"ה ואמונתו בו, שלא שאל מאומה.

✠ **מלבי"ם:** הקב"ה אמר לו שהמקום הוא הר ידוע, ששמו הר המוריה, ונתן לו כמה סימנים.



..... ❁ הערות ❁

48. מעכב ולעיתים אף מתמיה.

49. כשאמר לו הקב"ה לצאת מבית אביו, לא גילה לו מה הנבואה. (יחזקאל ג, כב). היעד. (לעיל יב, א).

50. הקב"ה אמר ליונה ללכת ולהתנבא על נינוה, ולא אמר לו בעת הנבואה מה תהיה הנבואה. (יונה ג, ב).

ג וַיִּשְׁכֶּם אַבְרָהָם בַּבֶּקֶר וַיַּחֲבֹשׁ אֶת חֲמורוֹ וַיִּקַּח אֶת שְׁנֵי
נַעֲרָיו אֹתוֹ וְאֵת יִצְחָק בְּנוֹ וַיִּבְקַע עֲצֵי עֵלֶּה וַיִּקֶּם וַיִּלְךְ
אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר לוֹ הָאֱלֹהִים:

"וַיִּשְׁכֶּם אַבְרָהָם בַּבֶּקֶר", מדוע השכים?

✠ **מדרש רבה (נה, ח):** "אמר רבי שמעון בן יוחאי: אהבה מקלקלת את השורה ושנאה מקלקלת את השורה, אהבה מקלקלת את השורה⁵² דכתיב 'וַיִּשְׁכֶּם אַבְרָהָם בַּבֶּקֶר', ולא היה לו כמה עבדים? אלא אהבה מקלקלת את השורה".

✠ **מדרש תנחומא (סימן כב):** "ולמה 'בַּבֶּקֶר'? אמר: שמא שרה תחזור בדיבורה ולא תניחני, אקום בהשכמה, קודם שתקום היא".

✠ **רש"י:** התורה משמיעה שאברהם הזדרז לקיים את המצוה, וקם מוקדם בבוקר.

✠ **רד"ק:** אברהם הזדרז, כדי ששרה לא תדע. הוא חשש שמא אם היא תדע מכך, היא חלילה עלולה לעשות לעצמה משהו רע, מרוב אהבתה את יצחק.

✠ **אברבנאל:** אברהם עשה את כל הפעולות האפשריות שאנשי עירו לא יחשו בהליכתו, כדי שלא יתעוררו לשאול לפשר יציאתו. ראשית, השכים בבקר לצאת, שלא ירגישו שיוצא מהעיר. אילו היו רואים, היו מלויים אותו אנשי עירו, בהיותו אדם חשוב, וכמובן שהיו שואלים לסיבת ההליכה ומטרותיה. מסיבה זו חבש בעצמו את חמורו, ולא ביקש מהנערים, שלא ישאלו ויחקרו לסיבת יציאתם. כמו כן, מטעם זה לקח עימו חמור לדרך ולא יצא עם גמל, כפי שהיה מקובל בימיהם⁵³ ביציאה לדרך ארוכה, בעוד חמור שימש למשא קל יותר⁵⁴, ולנסיעות קצרות יותר. נוסף לכל ההיערכות הזריזה, 'וַיִּקַּח אֶת שְׁנֵי נַעֲרָיו אֹתוֹ', כדי שלא תתפרסם הליכתו, לא קרא לאנשיו ולא אמר להם מאומה, לגבי הכנות ליציאה לדרך, אלא בהתראה קצרה מאד הודיע להם על ההליכה, שלא ישאלו, 'וַיִּקַּח אֶת שְׁנֵי נַעֲרָיו... וַיִּקֶּם וַיִּלְךְ'.

✠ **אור החיים:** המילים 'וַיִּשְׁכֶּם אַבְרָהָם בַּבֶּקֶר' מלמדות שאברהם לא התמהמה, אלא מיד לאחר התגלות הקב"ה, שהיתה ביום, יצא לדרך ללא שהות. אברהם ידע שניתן להקריב רק ביום⁵⁵, והחל ללכת בזמן שהוא כשר להקריב. הואיל ולא ידע היכן

✠ הערות ✠

52. אהבתו של אברהם להקב"ה מקלקלת את השורה - את הנוהג הרגיל, להשתמש בעבדים.
53. כשם שעשה אליעזר, עבד אברהם שיצא עם גמלים לחפש אשה ליצחק, 'וַיִּקַּח הָעֶבֶד עֲשָׂרָה גְּמֵלִים מִגְּמְלֵי אֲדָנָיו וַיִּלְךְ" (לקמן כד, י).

54. כגון עצים או צרכים נוספים לתחזוקת הבית.
55. עיין זבחים צח ע"א.

המקום, רצה להספיק ללכת בשעות היום, שאם יזדמן לו המקום מיד יוכל להקריב ולא יחסר לו זמן.



"וַיַּחְבֹּשׁ אֶת חֲמורוֹ", מדוע מפורטות כל ההכנות שעשה אברהם?

✧ **אברבנאל:** בפרוט פעולותיו מלמדת התורה שלא היה מעשהו באופן פתאומי, אלא עשה הכל בשיקול דעת, במתינות ובנחת במשך שלושת ימי ההליכה, ללא חרטה⁵⁶.

✧ **אלשיך:** התורה הדגישה שאברהם מיהר לצאת בהשכמה וחבש בעצמו את חמורו, טרם ירגישו אפילו נערי. אם היה מבקש מהם לחבוש את החמור, כפי שעשו תמיד, לא היו נמנעים מלשאול את שרה על פרטי היציאה לדרך. אברהם רצה למנוע גם משרה לדעת על כך, ועל כן חבש בעצמו את חמורו.

✧ **מלבי"ם:** התורה מלמדת אותנו על עמידתו של אברהם בניסיון הזה על כל פרטיו. מצד הזריזות, שהשכים בבקר, ולא התעכב. לקח עמו חמור ולא הלך ברגל, כדי שלא להתעכב, שמא הקב"ה יבטל את הציווי. חבש את החמור בעצמו, ללא סיוע מנערי. לקח את נערי ואתו ולא הלך לבד, כדי שלא יוכל יצחק לעכב בידו או לברוח ולהיפטר ממצוה זו, שהרי יצחק לא הצטווה. הכין את עצי העולה, אש והמאכלת, שלא יהיה לו כל עיכוב נוסף כשימצא את המקום. בקע עצי עולה, כשרים למערכה, בדוקים מתולעים ובקע אותם בעצמו.



"וַיִּקַּח אֶת שְׁנֵי נְעָרָיו אִתּוֹ", מדוע לקח איתו את שני נערי?

✧ **רש"י:** אברהם לקח איתו את ישמעאל ואליעזר, משום שאין אדם חשוב רשאי לצאת לדרך, ללא שני מלוים, שאם יצטרך אחד מהם להתפנות ויתרחק, ישאר עמו המלווה הנוסף.

✧ **רבינו בחיי:** אברהם לקח רק את שני נערי אלו, ולא מישהו אחר, משום שידע שהם לא ימנעו ממנו מלקיים את המצוה, וחשש שמישהו אחר ימנע זאת ממנו.

✧ **אברבנאל:** אברהם לקח איתו את שני נערי כדי שיצחק לא ירגיש במשהו שונה ומוזר, שפתאום באופן חריג יוצא לדרך ללא שני מלוים, שרגיל לקחת עימו. נוסף לכך לקח אותם כדי שינהיגו את החמור טעון העצים, אילו לא היה לוקח אותם, היה נאלץ יצחק לשאת אותם על שכמו במשך שלושת ימי ההליכה.



..... ❁ הערות ❁

56. עיין עוד בתשובתו של אברבנאל, לשאלה 'מדוע השכים?', (בעמוד הקודם).

"וַיִּבְקַע עֵצִי עֵלָה", מדוע לקח עימו 'עֵצִי עֵלָה'?

☞ **רמב"ן:** אברהם רצה להזדרז בקיום המצוה, ללא שהיות ועיכובים. הוא חשש שמא לא ימצא במקום שהוא עצים שאינם מתולעים, שראויים לקרבן⁵⁷, ועל כן טרח ונשא את העצים הנקיים מביתו⁵⁸ והולידם עימו במשך שלשה ימים.



ד בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וַיֵּשָׂא אֲבֹרָהָם אֶת עֵינָיו וַיֵּרָא אֶת הַמָּקוֹם מֵרָחֵק:

"בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי", מדוע הדרך נמשכה שלושה ימים⁵⁹?

☞ **מדרש תנחומא (סימן כב):** "וכי מאחר שהדרך קרובה, למה נתעכב שלשת ימים? כיון שראה שלא קבלו ממנו⁶⁰, הלך ונעשה לפניהם נהר גדול, מיד ירד אברהם לתוך המים והגיעו עד ברכיו, אמר לנעריו: בואו אחרי ירדו אחרי, כיון שהגיע עד חצי הנהר, הגיע המים עד צוארו באותה שעה תלה אברהם עיניו לשמים... מיד גער הקב"ה את המעין ויבש הנהר ועמדו ביבשה".

☞ **פסיקתא זוטרתא (סימן ד):** "כדי לסגפו בדרך, ליתן לו שכר על כל פסיעה ופסיעה".

☞ **רש"י:** כדי שלא יאמרו כולם לאחר העקידה, שהקב"ה טרד וטרף את דעתו, וגרם לאברהם לבצע את מעשה העקידה שלא ביישוב ובשיקול הדעת. על כן נמשכה הדרך שלושה ימים, שבהם היה לו זמן לחשוב ולהיערך, ואילו היה רוצה, היה יכול לחזור בו.



מדוע כפל הלשון 'וַיֵּשָׂא אֲבֹרָהָם אֶת עֵינָיו' - 'וַיֵּרָא אֶת הַמָּקוֹם'?

☞ **הנצי"ב מוולוז'ין:** לאחר שלושה ימים של הליכה, ביקש אברהם מהקב"ה, שיראה את המקום, שכן מעבר לעמידה בניסיון הקשה, ולהליכה המורכבת היה צורך גם

..... ❁ הערות ❁

57. עץ שנמצא בו תולעת פסול לקרבן (מידות ב, ה).
58. אברבנאל חולק על רמב"ן, וסובר שאברהם לא לקח עימו עצי עולה מביתו, מחשש, שמא אשתו תרגיש בהיערכות שלו, ותשאל אותו לפשר ההכנות, כמו שהרגיש יצחק, כששאל את אביו: "הֲנֵה הָאֵשׁ וְהָעֵצִים וְאַיִה הַשָּׂה לְעֹלָה" (לקמן פסוק ז). לאחר שיצא מביתו עם נעריו ועם בנו בדרך בקע עצי עולה, שם אותם על החמור והמשיך ללכת עם יצחק בנו אל המקום שאמר לו האלקים, וכן מבאר הנצי"ב מוולוז'ין.
59. הרי המרחק מארץ פלישתים, שבה גר (לעיל כא, לד) או לדעת אבן עזרא מבאר שבע ועד להר המוריה, ירושלים לא רחוק כל כך, ונמשך פחות משלושה ימים, בפרט שאברהם הזדרז מאוד, עיין תשובות לשאלה 'מדוע השכים', על המילים "וַיִּשְׁפֹּם אֲבֹרָהָם בְּבֶקֶר", (לעיל פסוק ג).
60. השטן ניסה לעכב את אברהם ויצחק בשידולים ובשכנועים. משראה שלא מצליח להניא אותם מללכת להר המוריה, החל בפעולה שונה.

ללכת עם הנערים, ללא גילוי מטרת ההליכה⁶¹, ועל כן 'וַיִּשָּׂא אֲבִרְהָם אֶת עֵינָיו', ביקש מהקב"ה שיראה את המקום, ואז 'וַיֵּרָא אֶת הַמָּקוֹם'.



"וַיֵּרָא אֶת הַמָּקוֹם מֵרָחֹק", מה ראה אברהם?

- ❧ פסיקתא זוטרותא (סימן ד): "מה ראה? ראה ענן קשור בהר".
- ❧ פרקי דרבי אליעזר (פרק לא): "מה ראה? ראה עמוד של אש מן הארץ עד לשמים".
- ❧ אברבנאל: ראה בעין שכלו, בדרך נבואה, והבין שזה ההר שאמר לו הקב"ה.
- ❧ כלי יקר: אברהם ראה זיו שכינת הקב"ה, שנקרא מקומו של עולם.



**ה וַיֹּאמֶר אֲבִרְהָם אֶל נְעָרָיו שְׁבוּ לָכֶם פֹּה עִם הַחֲמוֹר
וְאֲנִי וְהַנֶּעֶר נֵלְכָה עַד כֹּה וְנִשְׁתַּחֲוֶה וְנִשְׁוֹבָה אֵלֵיכֶם:**

מדוע לא העלה אברהם את הנערים והחמור להר⁶²?

- ❧ מדרש רבה (נו, ב): "אמר ליצחק: בני, רואה את מה שאני רואה? אמר לו: הין, אמר לשני נערי: רואים אתם מה שאני רואה? אמרו לו: לאו, אמר: הואיל וחמור אינו רואה ואתם אין אתם רואים, שבו לכם פה עם החמור".
- ❧ מדרש שכל טוב (סימן ה): "בריוחוק י"ב מיל, נהג כבוד במקום הקודש, שאין דרך כבוד להיכנס אדם במקום שכינה עם בהמה טמאה".
- ❧ בכור שור: אברהם לא רצה להוליכם, כדי שהם לא יעכבו אותו וימנעו ממנו לשחוט את בנו⁶³.
- ❧ אברבנאל: אברהם אמר לנערי שהיה רוצה שיעלו עמו להר, אולם הואיל והחמור לא יוכל לעלות אל ההר, משום שהוא גבוה ותלול ואין בו דרך סלולה⁶⁴, ואינו מעוניין שהחמור ישאר לבד, מחשש שמא יאכלוהו החיות הטורפות, על כן מבקש שישארו איתו, לשמור עליו.



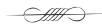
❧ הערות ❧

61. ובפרט שהיתה מוזהר, שכן הלכו ללא שה. 62. מדוע לא היה עדיף שיבואו איתו ויהיו עדים לדבר גדול, על יצחק בְּנֵי (לקמן פסוק ו), שהוצרך לשים את עצי העולה שיוסיף קידוש השם. 63. וכן סוברים ספורנו וחזקוני.
64. ולכן כתוב בהמשך 'וַיִּשָּׂא אֲבִרְהָם אֶת עֵינָיו הָעֵלָה וַיִּשָּׂא' על יצחק בנו.

"וְהִנֵּנִי", בן כמה היה יצחק?

❧ **פרקי דרבי אליעזר (פרק לא):** "בן שבע ושלשים שנה היה יצחק בלכתו אל הר המוריה".

❧ **אבן עזרא:** היה קרוב לבן י"ג שנים⁶⁵.



"וְנִשְׁוֹבָה אֲלֵיכֶם", מדוע אמר 'וְנִשְׁוֹבָה', בלשון רבים, ולא 'וְאִשְׁוֹבָה'⁶⁶?

❧ **רש"י:** משום שהתנבא ששניהם ישובו.

❧ **אבן עזרא:** אברהם אמר להם שישובו שניהם, שיצחק ישוב איתו, כדי שלא יחוש הנערים במשהו מיוחד, כמו גם יצחק, שלא ירגיש במשהו שונה ויברח.

❧ **חזקוני:** אברהם שינה בדיבורו, לאור 'צורך השעה'.

❧ **רבינו בחיי:** משום שהתכוון להביא את עצמותיו, לאחר העקידה.

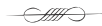


וַיִּקַּח אַבְרָהָם אֶת עֵצִי הָעֵלֶה וַיִּשֶׂם עַל יִצְחָק בְּנוֹ וַיִּקַּח בְּיָדוֹ אֶת הָאֵשׁ וְאֶת הַמֶּאֱכָלֶת וַיַּלְכּוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו:

"וַיִּקַּח בְּיָדוֹ", מדוע לא לקח עימו את החמור?

❧ **רד"ק:** כדי שלא יחשבו הנערים שהם מתרחקים מהם והולכים למקום רחוק.

❧ **שפתי כהן:** אברהם לא רצה להוליך בהמה טמאה להר המוריה, כמו כן חשש שמא יטיל גללים ויטנף.



"וְאֶת הַמֶּאֱכָלֶת", מדוע נקראה בשם זה?

❧ **מדרש רבה (נו, ג):** "אמר רבי חנינא: למה נקראת סכין 'מאכלת'? לפי שמכשר אוכלים⁶⁷, ורבנן אמרי: כל אכילות שישראל אוכלים בעולם הזה אינם אוכלים אלא בזכות אותה המאכלת".

❧ **רש"י:** על שם שעם ישראל אוכלים (=זוכים) לשכר של עקידת יצחק, שעומד להם כזכות לדורות הבאים.

..... ❧ **הערות** ❧

⁶⁵ לדעת אבן עזרא אם היה בן שלושים ושבע, מדוע אברהם קיבל שכר על ניסיון העקידה ולא יצחק, הרי היה שחיטתו.

⁶⁷ טרם השחיטה אסורה הבהמה באכילה. המאכלת בוגר. ולכן סבור שהיה קרוב לבן י"ג שנים.

⁶⁶ בלשון יחיד, שהרי נכון יותר היה לומר ביחיד, שכן מכשירה את הבשר, שיהיה ראוי לאכילה.

❧ **רשב"ם:** על ידי החיתוך, מכלה הסכין את הבשר, שאוכלים את הבשר, על שם הפסוק 'וְחָרְבִי תֹאכַל בָּשָׂר'⁶⁸.



"וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו", מדוע כתבה זאת התורה?

❧ **מדרש רבה (נו, ג):** "זה לעקוד וזה ליעקד, זה לשחוט וזה לישחט".

❧ **מדרש אגדה (סימן ו):** "כשם שהיה אברהם שמח לשחוט, כך יצחק שמח לישחט".



**ז וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל אַבְרָהָם אָבִיו וַיֹּאמֶר אָבִי וַיֹּאמֶר הֲנִנִי
בְנִי וַיֹּאמֶר הִנֵּה הָאֵשׁ וְהָעֵצִים וְאֵיהֶם הִשָּׂה לְעֹלָה:**

"וַיֹּאמֶר... אָבִיו וַיֹּאמֶר אָבִי", מדוע יצחק פנה פעמיים לאברהם⁶⁹?

❧ **מדרש שכל טוב (סימן ז):** "כפל הכתוב בדברים 'אָבִי' 'אָבִי', 'וַיֹּאמֶר' 'וַיֹּאמֶר' ג' פעמים, כדי שיתמלא עליו רחמיו".

❧ **אלשיך:** אברהם, שהיה ידוע כגומל חסדים ומרחם על כולם, כולל אנשי סדום החוטאים, צריך להבין איך עקד ורצה לשחוט את בנו, ולא ריחם עליו כלל. 'וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל אַבְרָהָם', לכך פנה אליו יצחק בכפל לשון, גם כ'אַבְרָהָם', עמוד החסד, וגם כ'אָבִיו'. לאחר שהקדים והגדיר באיזו גישה פונה אליו, כתבה התורה 'וַיֹּאמֶר אָבִי', בפנייתו אליו לא אמר 'אַבְרָהָם', משום שלבן אסור לקרוא בשם אביו, אך פנה אליו באומרו 'אָבִי'. לאחר שענה לו אברהם: 'וַיֹּאמֶר הֲנִנִי בְנִי', 'הֲנִנִי' מצד עצמי, עודני מחזיק במידת חסד ורחמים, וגם הבחינה שלך כ'בְנִי' נותרה כשהיתה, ועל כך אמר לו יצחק: 'הִנֵּה הָאֵשׁ...!'

❧ **כלי יקר:** יצחק, שחש שאביו מתכוון להעלותו לעולה, ולא ידע אודות ציווי הקב"ה, חשש שמא אביו אינו מרחם עליו, ופנה אליו בקריאה נרגשת 'וַיֹּאמֶר אָבִי', לבדוק שעדיין קבוע בלבו שהוא אביו, ולוודא שלא הסיח מליבו את אהבתו לבנו. משענה לו 'הֲנִנִי בְנִי', הבין יצחק שעדיין געגועי אביו עליו ושאל אותו: אם כך, לאור אהבתך

❧ הערות ❧

68. דברים לב, מב. המילה 'אָבִיו... אָבִי', שלוש פעמים כתבה התורה את המילה

69. מדוע כופלת התורה את לשונה בפסוק זה, פעמיים 'וַיֹּאמֶר'.

אלי, 'וְאַיִה הָשָׁה לְעֹלָה', והשיב לו: 'אֱלֹהִים יִרְאֶה לוֹ הָשָׁה לְעֹלָה בְּנִי'⁷⁰, לא אני
בחרתי בכך כי אם אלקים, ושנינו חייבים בכבודו.



מדוע העקידה נחשבת לניסיון רק של אברהם, ולא של יצחק?⁷¹

❧ **רבינו בחיי:** ככלל, הניסיון הגדול יותר היה עבור אברהם, שכן נצטווה על ידי
הקב"ה לשחוט את בנו, בעוד יצחק לא נצטווה כלל⁷².

❧ **אברבנאל:** עבור יצחק היה זה ניסיון, לאחר שידע בבירור שהוא "השה לעולה",
משהבין מאביו שבו בחר ה', שלא נמנע ללכת לדרכו ולא ברח, ואף לא ניסה
להתעכב, אלא 'וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו'⁷³. עם זאת, התורה מייחסת את ניסיון לאברהם,
ולא ליצחק, משום שצערו של אברהם מהמעשה, בפרט שהוא זה שיבצע אותו,
ילוה אותו לאורך כל ימיו, בעוד צערו של יצחק, עם כל הקושי הכרוך בכך, מסתכם
במשך הזמן שעד העקידה ומסתיים בשעת המעשה. מאותו רגע לא ירגיש מאומה.



"וְאַיִה הָשָׁה לְעֹלָה", מה היתה שאלת יצחק?

❧ **כלי יקר:** יצחק לא ידע אודות ציווי הקב"ה, וחשש שמא אביו אינו מרחם עליו. כדי
לברר זאת, פנה אליו, ועל כך ענה אברהם: 'הֲנִנִי בְנִי', כלומר געגועי עליך, אני אוהב
אותך. בתגובה, רצה יצחק לדעת מי יהיה הקרבן ושאל: 'וְאַיִה הָשָׁה לְעֹלָה'.

❧ **אברבנאל:** מניסיונו מהעבר, שראה את אברהם אביו בהזדמנויות אחרות מכין עצים
כמו אלה להקריב קרבן עולה לה', תמה על שהכין רק אש ועצים ולא שה לעולה,
ושאל אותו היכן השה⁷⁴. שאלתו התחזקה לנוכח החשש שמא אביו יעמיס עליו
נוסף על העצים⁷⁵ גם את השה שיאספו בדרך⁷⁶, ועל כן שאל רק לאחר שנטשו את
הנערים, ולא ביציאתם מביתם.

❧ הערות ❧

70. לקמן פסוק ח.
71. בפרט שהיה בן שלושים ושבע. יש מהראשונים ומהמפרשים שדנו בשאלה, עבור מי היה הניסיון גדול יותר, עבור אברהם שהצטווה מפי הקב"ה, שעקד את בנו יחידו אהובו, או עבור יצחק שהיה בן שלושים ושבע (למרבית הדעות), שיקל לסרב, שלא הצטווה מפי הקב"ה, אלא רק מאביו. הרוב מצדדים שהניסיון הגדול יותר היה עבור אברהם.
72. אמנם יש שסוברים שניסיונו של יצחק היה גדול יותר, שכן הוא לא הצטווה מפי הקב"ה, אלא מפי אביו, ולכן גדול יותר כח אמונתו. (אבן עזרא).
73. לקמן פסוק ח, וכדברי חז"ל במדרש אגדה (סימן ח): "וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו" (אבן עזרא).
74. שאלתו התחזקה לנוכח החשש שמא אביו יעמיס עליו נוסף על העצים⁷⁵ גם את השה שיאספו בדרך⁷⁶, ועל כן שאל רק לאחר שנטשו את הנערים, ולא ביציאתם מביתם.
75. "וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו" (אבן עזרא).
76. כך על פי השערתו.

599	מדוע התורה כתבה את גילו של ישמעאל?
600	מדוע התורה כתבה שוב את המילים 'בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה'?
600	"אֲנָשִׁי בֵּיתוֹ", מי הם 'אֲנָשִׁי בֵּיתוֹ' של אברהם?

פרשת וירא



פרק יח

601	מה היתה מטרת ההתגלות, ולמה לא נכתבה מטרתה?
602	"וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָה בְּאֵלֵי מִמְרָא", באיזה אופן נגלה אליו הקב"ה?
602	"וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָה בְּאֵלֵי מִמְרָא", מדוע 'בְּאֵלֵי מִמְרָא'?
603	"וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָה בְּאֵלֵי מִמְרָא", מה ביאור המילה 'בְּאֵלֵי'?
603	"וְהוּא יֹשֵׁב פֶּתַח הָאֵהָל", מדוע כתוב 'יֹשֵׁב' בכתוב חסר, ללא ו'?
604	"וְהוּא יֹשֵׁב פֶּתַח הָאֵהָל", מדוע אברהם יושב בפתח האוהל?
604	"כֹּחֶם הַיּוֹם", מדוע הדגישה התורה שהיה זה בחום היום?
605	"כֹּחֶם הַיּוֹם", באיזה חלק מהיממה הגיעו המלאכים לאברהם?
605	מדוע התורה כופלת לשונה, גם 'וַיֵּשָׂא עֵינָיו' וגם 'וַיֵּרָא'?
606	לאחר שנאמר על המלאכים 'נִצָּבִים עָלָיו', מדוע כתוב 'וַיֵּרָא' פעם נוספת?
607	"וְהָיָה שְׁלֹשָׁה אַנְשִׁים", מי היו שלושת האנשים, ולשם מה באו?
607	"וְהָיָה שְׁלֹשָׁה אַנְשִׁים", באיזה שלב הבין אברהם שהם מלאכים?
608	מה ביאור המילים 'נִצָּבִים עָלָיו'?
609	"וַיֵּרָא וַיִּרְץ לְקִרְאתָם מִפֶּתַח הָאֵהָל", מדוע רץ לקראתם?
610	מדוע מוסיפה התורה שרץ 'מִפֶּתַח הָאֵהָל'?
610	"וַיִּשְׁתַּחוּ אֶרְצָה", מדוע אברהם השתחוה להם?
611	"וַיֹּאמֶר אֲדֹנָיִי", למי פנה אברהם בדברים אלו?
611	"וַיֹּאמֶר אֲדֹנָיִי", מה משמעות השם, חול או קודש?
612	"וַיֹּאמֶר אֲדֹנָיִי... אֵל נָא תַעֲבֹר", מדוע הפסוק פותח ברבים ומסיים ביחיד?
612	"אֵל נָא תַעֲבֹר מֵעַל עֲבֹדְךָ", למי אמר אברהם דברים אלו, ומה מלמדנו?
612	מדוע אברהם לא הביא בעצמו את המים, בעוד את הלחם הגיש בעצמו?
613	"יִקַּח נָא מֵעֵט מִיָּם", מדוע רק 'מֵעֵט מִיָּם'?
613	"וַיִּרְחֲצוּ רַגְלֵיכֶם", מדוע?
614	"וְהִשְׁעֵנִי תַּחַת הָעֵץ", מדוע 'תַּחַת הָעֵץ' ולא בתוך האוהל, בביתו?
614	מדוע ציינה התורה רק פת, הרי אברהם הגיש להם דברים נוספים?
614	"אַחֲרָיִךְ תַּעֲבֹר", מה ביקש מהם אברהם?
615	"כִּי עַל כֵּן עֲבַרְתֶּם עַל עֲבֹדְכֶם", מה ביאור דבריו?
615	"וַיֹּאמְרוּ כֵּן תַעֲשֶׂה כְּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ", מה הביאור בתשובתם?
616	מדוע אמרו 'כֵּן תַעֲשֶׂה', נכון יותר היה לומר 'כֵּן נַעֲשֶׂה'?

616	"וַיִּמְהַר אַבְרָהָם... וַיֹּאמֶר מֶהְרִי", מדוע אברהם מיהר את שרה?
617	"קִמַּח סֶלֶת", מה ההבדל בין קמח לסלת?
617	"לוֹשֵׁי וְעֹשֵׂי עֲגוֹת", מדוע כפלה התורה לשונה, 'לוֹשֵׁי וְעֹשֵׂי'?
617	"לוֹשֵׁי וְעֹשֵׂי עֲגוֹת", מה הן ה'עגות', ומדוע דוקא עגות?
618	"וְאֵל הַבָּקָר רֵץ אַבְרָהָם", מדוע אברהם רץ?
618	מדוע טרח בעצמו באירוח, והסתייע רק מעט באנשי ביתו?
619	"וַיִּתֵּן אֶל הַנָּעִר", מי היה הנער?
619	"וַיִּקַּח חֲמֵאָה וְחָלָב וּבָן הַבָּקָר", מדוע לא הוזכר הלחם שהציע להם?
620	מדוע לא נזכרו המלאכים מלאכול בשר וחלב יחד?
620	"וַיֹּאכְלוּ", איך המלאכים אכלו, וכי יכולים הם לאכול?
621	"וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו אֵיךְ שָׁרָה אֲשֶׁתְּךָ", מדוע שאלו אותו על שרה?
621	"וַיֹּאמְרוּ", רק מיכאל היה אמור לשאול, מדוע שאלו כולם?
622	"וַיֹּאמֶר הִנֵּה בְּאֶהְלִי", מדוע שרה היתה באוהל?
622	"וַיֹּאמֶר שׁוּב אֲשׁוּב אֵלַיךְ", מדוע כפל הלשון - 'שׁוּב אֲשׁוּב'?
623	"כָּעֵת חַיָּה", מה ביאור דברי המלאך 'כָּעֵת חַיָּה'?
623	"וְהוּא אַחֲרָיו", על מי נאמר 'וְהוּא אַחֲרָיו'?
624	"זִקְנִים בָּאִים בְּיָמִים", מה ביאור הביטוי 'בָּאִים בְּיָמִים'?
624	"וַיִּתְצַחֵק שָׂרָה בְּקִרְבָּהּ", מדוע צחקה?
625	האם שרה לא ידעה על הבטחת הקב"ה לאברהם?
626	"וַיִּתְצַחֵק שָׂרָה בְּקִרְבָּהּ", באיזה אופן צחקה שרה?
626	"אֲחֵרִי בִלְתִּי הֵיטָה לִי עֲדָנָה", מה הביאור?
626	"וַאֲדֹנִי זָקֵן", מדוע אמרה רק שבעלה זקן, הרי גם היא היתה זקנה?
627	מדוע הקפיד הקב"ה רק על שרה שצחקה, ולא על אברהם שצחק?
628	"הֲאֵף אֲמָנָם אֵלֶּד וְאֵנִי זִקְנָתִי", מדוע ייחס לה הקב"ה דברים שלא כתוב שאמרה?
628	מדוע שינה הקב"ה את דברי שרה שאמרה 'וַאֲדֹנִי זָקֵן', ואמר לאברהם שכביכול אמרה 'וְאֵנִי זִקְנָתִי'?
629	"הֲיִפְלֵא מִיְהוָה דְּבָרִי", מה ביאור שאלת הקב"ה?
629	"כִּי יֵרָאָה", ממני יראה שרה?
629	"וַיֹּאמֶר לֹא כִּי צָחָקְתָּ", מי אמר את הדברים?
630	"וַיֹּאמֶר לֹא כִּי צָחָקְתָּ", מה ביאור התשובה?
630	"וַיִּקְמוּ מִשָּׁם הָאֲנָשִׁים", מדוע לא כתבה התורה 'המלאכים'?
630	"וַיִּשְׁקְפוּ עַל פְּנֵי סֹדֶם", מדוע כתבה התורה דוקא 'וַיִּשְׁקְפוּ'?
631	"וַאֲבָרְהָם הֵלֵךְ עִמָּם לְשִׁלְחָם", מדוע אברהם הלך 'לְשִׁלְחָם'?
631	מדוע ראה הקב"ה צורך לגלות לאברהם?
633	"וַיְהִי אֶמֶר הַמִּכְסָּה אֲנִי מֵאַבְרָהָם", למי אמר הקב"ה?
633	מדוע שיבח הקב"ה את אברהם סמוך לגילוי על הפיכת סדום ועמורה?
634	"וַאֲבָרְהָם הָיוּ יְהִיָּה לְגוֹי גָדוֹל וְעָצוּם", מדוע כפל הלשון 'הָיוּ יְהִיָּה'?
634	"כִּי יִדְעִיתִי לְמַעַן אֲשׁוּר יִצְוָה", מה ביאור המילה 'יִדְעִיתִי'?

634	"כִּי יִדְעֵתִיו לְמַעַן אֲשֶׁר יִצְוָה", מדוע הסמיכה זאת התורה להפיכת סדום?
635	"וַיֹּאמֶר יְהוָה", למי אמר הקב"ה?
635	"וַיַּעַקְתָּ סֶדֶם וַעֲמֹרָה", מה היתה זעקתם?
636	מה היתה תגובת הקב"ה?
636	"וַיַּעַקְתָּ... כִּי רָבָה וְחִטָּאתָם כִּי כְבֹדָה מְאֹד", מדוע כפל הלשון?
636	"אֲרֹדָה נָא וְאֶרְאֶה", מדוע הקב"ה צריך לרדת ולראות?
637	"הַכְּצַעְקָתָהּ הַבָּאָה אֵלַי", מדוע כתובה בלשון יחיד?
638	"עָשׂוּ כָלָה", מה ביאור המילה 'כָּלָה'?
638	"וְאִם לֹא אֲדַע", מה ביאור המילה 'אֲדַע'?
639	"וַיִּפְּנוּ מִשֵּׁם הָאֲנָשִׁים", מה ביאור 'וַיִּפְּנוּ מִשֵּׁם'?
639	"וַיֹּאבְרָהֶם עֹדֹנּוּ עִמָּד לִפְנֵי יְהוָה", מדוע כתבה זאת התורה?
640	"וַיִּגַּשׁ אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר", לאן ניגש אברהם?
641	"הֲאֵף תִּסְפָּה צָדִיק עִם רָשָׁע", מה ביאור המילה 'הֲאֵף'?
641	"הֲאֵף תִּסְפָּה צָדִיק עִם רָשָׁע", מה היתה טענת אברהם?
642	מדוע אברהם פתח בשאלה על חמישים צדיקים?
642	מדוע נצרך לבקש "אוֹלֵי יֵשׁ חֲמִשִּׁים צָדִיקִים" לאחר ששאל "הֲאֵף תִּסְפָּה"?
643	לאחר ששאל אברהם בפסוק הקודם "הֲאֵף תִּסְפָּה..." מדוע שב ושאל שנית?
643	האם ביקש אברהם גם עבור הרשעים?
643	"לְמִקּוֹם", מדוע כתוב ביחיד, הרי ביקש עבור חמש הערים?
644	מדוע הוסיפה התורה את המילים 'אֲשֶׁר בְּקִרְבָּהּ'?
645	"חָלְלָה לָךְ", מה ביאור דבריו אלו של אברהם?
645	מדוע כפל לשונו "חָלְלָה לָךְ... חָלְלָה לָךְ"?
646	"צָדִיק עִם רָשָׁע וְהִיא כְּצָדִיק כְּרָשָׁע", מדוע כפלה התורה לשונה?
647	"הִשְׁפִּיט כָּל הָאָרֶץ", מה היתה טענת אברהם?
647	"אִם אֶמְצָא בְּסֶדֶם חֲמִשִּׁים צָדִיקִים", מדוע התייחס הקב"ה רק לסדום?
648	מדוע המילה 'צָדִיקִים' כתובה בכתיב חסר, ללא "י"?
648	לאחר שאמר הקב"ה "אִם אֶמְצָא בְּסֶדֶם", מדוע שבה התורה וכתבה 'בְּתוֹךְ הָעִיר'?
649	"וְנִשְׁאָתִי לְכָל הַמָּקוֹם בְּעִבּוּרָם", מה ביאור כוונת הקב"ה?
649	מה ביאור ומקור המילה 'הוֹאֲלָתִי'?
650	מדוע פונה אברהם להקב"ה בשם 'אֲדֹנָי', בעוד הקב"ה עונה לו בשם הויה"ה?
650	באיזה הקשר דימה עצמו אברהם ל'עֶפֶר וְאֶפְרַי' ומדוע?
651	"אוֹלֵי יִחְסְרוּן חֲמִשִּׁים הַצָּדִיקִים חֲמִשָּׁה", מה היתה בקשתו?
652	מדוע בתחילה ירד אברהם בהפרש של חמישה, ובהמשך בהפרש של עשרה?
652	למי התכוין במילים 'כָּל הָעִיר'?
		מדוע בבקשת אברהם על ארבעים וחמישה ועל שלושים ענה לו הקב"ה 'לֹא אֲשַׁחֲיִת אֹם אֶמְצָא שָׁם', ואילו לכל שאר הבקשות ענה לו בלשון שונה, 'בְּעִבּוּרָה'?
653	על אלו ערים יגנו ארבעים הצדיקים? מה יעלה בגורל העיר החמישית?
654	מדוע לבקשה על ארבעים וחמישה, עשרים ועשרה צדיקים השיב הקב"ה 'לֹא אֲשַׁחֲיִת',

654	ואילו לבקשה על שלושים וארבעים צדיקים השיב 'לא אַעֲשֶׂה'?
655	מדוע הוסיף בפסוק זה, משאלה שלא ביקש בתפילותיו האחרות?
656	"הִנֵּה נָא הוֹאֲלֵתִי לְדָבָר", מה ביאור המילה 'הוֹאֲלֵתִי'?
656	"אוֹלֵי יִמְצְאוּן שָׁם עֲשָׂרִים", מדוע ביקש אברהם על עשרים?
657	"אוֹלֵי יִמְצְאוּן שָׁם עֲשָׂרָה", מדוע לא ביקש על פחות מעשרה?
657	"וַיֵּלֶךְ יְהוָה", מדוע כתבה זאת התורה?
658	"וַאֲבָרְהָם שָׁב לְמִקְמוֹ", להיכן שב?



פרק יט

659	מדוע כאן נקראו 'מְלֹאכִים', בעוד אצל אברהם נקראו 'אַנְשִׁים'?
660	מדוע הגיעו לסדום רק בערב, הרי עזבו את אברהם בצהרי היום?
661	"וַיָּבֹאוּ שְׁנֵי הַמְּלֹאכִים סְדֹמָה", מי 'הַמְּלֹאכִים' שהגיעו לסדום?
661	"וְלוֹט יֹשֵׁב בְּשַׁעַר סֹדִם", מדוע לוט ישב בשער סדום?
662	"וַיִּקָּם לְקִרְיָתָם", בשונה מאברהם שרץ לקראתם, מה פשר השינוי?
662	"וַיִּשְׁתַּחֲוּ אֲפִים אֶרְצָה", מדוע?
663	"הִנֵּה נָא אֲדֹנִי", מה ביאור המילה 'אֲדֹנִי'?
663	"הִנֵּה נָא אֲדֹנִי", מה ביאור המילה 'נָא'?
663	"וְלִינוּ וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם", מדוע הקדים לינה לרחיצת הרגלים?
664	"וְהִשְׁכַּמְתֶּם וְהִלַּכְתֶּם לְדֶרֶכְכֶּם", מדוע אמר להם זאת?
664	"וַיֹּאמְרוּ לֹא כִּי בְּרַחוּב גְּלִין", מדוע העדיפו ללון ברחוב?
665	"וַיִּפְצַר בָּם", מדוע נדרש לוט למאמצי שכנוע רבים, בשונה מאברהם?
665	"וַיַּעַשׂ לָהֶם מִשְׁתֶּה וּמִצָּחוֹת אָפָה וַיֹּאכְלוּ", מה המיוחד ב'מִשְׁתֶּה'?
666	לאחר שכתבה התורה שעשה להם משתה, מדוע פירטה רק את המצות שאפה?
666	מדוע לוט לא נעזר באנשי ביתו בהכנסת האורחים?
667	"וְאִנְשֵׁי הָעִיר אֲנָשֵׁי סֹדִם", מדוע כפלה התורה את לשונה?
667	מדוע 'נְסֻבוּ', מבחוח, ולא פרצו לבית כדי להוציאם?
668	"מִנְּעֹר וְעַד זָקֵן", מה משמיעה התורה במילים אלו?
668	מה משמיעה התורה במילים 'כָּל הָעָם מִקְּצָה'?
668	"וַיִּקְרְאוּ אֶל לוֹט וַיֹּאמְרוּ לוֹ", מדוע כפלה התורה את לשונה?
669	"הוֹצִיָּאם אֲלֵינוּ", מדוע ביקשו זאת, ולא פרצו לבית להוציאם לבד?
669	"וְהִדְלֹת סָגַר אַחֲרָיו", מי סגר את הדלת?
669	"אֵל נָא אַחֲרֵי תִרְעוּ", מה ביקש לוט?
670	"וַיַּעֲשׂוּ לָהֶן כָּטוֹב בְּעֵינֵיהֶם", מדוע לוט הציע זאת?
670	כִּי עַל כֵּן בָּאוּ בְּצֵל קִנְיָתִי, מהו נימוקו של לוט?
671	"וַיֹּאמְרוּ גַּם הָלָאָה", מה ביאור דבריהם?
	"וַיֹּאמְרוּ גַּם הָלָאָה", משמעות המילה 'גַּם' - קרב לכאן, בעוד המילה 'הָלָאָה' מורה על ריחוק, מה הביאור?
671	

672	"וַיֹּאמְרוּ גַם הָלָאָה וַיֹּאמְרוּ", מדוע כתבה התורה פעמיים 'וַיֹּאמְרוּ'?
672	"הָאֶחָד בָּא לְגוֹר וַיִּשְׁפֹּט שְׁפוֹט", מה טענו אנשי סדום?
673	"הָאֶחָד בָּא לְגוֹר וַיִּשְׁפֹּט שְׁפוֹט", מדוע כפלו לשונם?
673	לאחר שכתוב ב'באיש' מדוע הוסיפה התורה את המילה 'בְּלוֹט'?
674	"וַיִּפְצְרוּ בְּאִישׁ בְּלוֹט מֵאֵד", מה ביאור המילה 'וַיִּפְצְרוּ'?
674	"הָכּוּ בְּסֻנְרִים", מה ביאור המילה 'בְּסֻנְרִים'?
674	"וַיֵּלְאוּ לְמִצָּא הַפֶּתַח", מה עשו אנשי סדום?
675	מדוע שאלו על בניו, הרי לא היו לו בנים?
675	מדוע שליחות זו כתובה בלשון רבים בשונה מכל השליחויות?
676	"וַיֵּצֵא לוֹט וַיְדַבֵּר", מדוע לא חשש לצאת?
676	"חֲתָנָיו לְקָחִי בְּנֵתָיו", מדוע כפל הלשון 'חֲתָנָיו' - 'לְקָחִי בְּנֵתָיו'?
677	"וַיְדַבֵּר אֶל חֲתָנָיו", מדוע לא דיבר גם עם בניו?
677	מדוע המלאכים כיוונו את היציאה מהעיר לשעת עלות השחר?
678	מתחילת הפרק נקראו המלאכים 'אֲנָשִׁים', מדוע שבו ונקראו בפסוק זה 'מַלְאָכִים'?
678	"וַיִּתְּמַהֲמַה", מדוע התמהמה?
678	מדוע כתוב "וַיִּחְזְזִיקוּ" בלשון רבים, הרי רק מלאך אחד הציל את לוט?
679	"וַיִּחְזְזִיקוּ הָאֲנָשִׁים בְּיָדוֹ", מדוע החזיקו המלאכים בידו של לוט?
679	"בְּחִמְלַת יְהוָה עָלָיו", מדוע חמל הקב"ה על לוט?
680	מדוע נכתבה המילה 'אֵתָם', הרי היא כלולה במילה 'כְּהוֹצִיָאָם'?
680	"וַיֹּאמְרוּ הַמֶּלֶט", מדוע המלאך התייחס רק ללוט, ולא לאשתו ובנותיו?
680	"אֵל תְּבִיט אֲחֶרֶיךָ", מדוע?
681	"הִהָרָה הַמֶּלֶט", לאן?
681	"וַיֹּאמְרוּ לוֹט אֲלֵהֶם", למי אמר?
681	"אֵל נָא אֲדַנִּי", מה ביקש לוט?
681	"אֵל נָא אֲדַנִּי", מה מובן השם 'אֲדַנִּי', חול או קודש?
682	"הִנֵּה נָא מִצָּא עֶבְדְּךָ חֵן בְּעֵינֶיךָ", למי לוט אמר דברים אלו?
682	"לֹא אוֹכַל לְהַמְלִט הֶהָרָה... וּמִתִּי", מה היה נימוקו, ממה חשש?
683	"אֲמַלְטָה נָא שְׁמָה", מה היה נימוקו של לוט לרצונו להימלט אליה?
684	מדוע לוט כפל לשונו, ולאחר שאמר 'וְהוּא מִצְעָר', שב ואמר 'הֲלֹא מִצְעָר הוּא'?
685	"וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו הִנֵּה נִשְׁאֲתִי כְּנִיךָ", מי אמר את הדברים?
685	"כִּי לֹא אוֹכַל לַעֲשׂוֹת דְּבָר", מדוע המלאך אמר זאת?
685	"עַל כֵּן קָרָא שֵׁם הָעִיר צוֹעֵר", מה מקומו של שינוי שמה?
686	"וְלוֹט בָּא צֹעֵר", מדוע המילה 'צֹעֵר' כתובה בכתיב חסר?
686	לאחר שכתוב שהקב"ה 'הִמְטִיר', מדוע נכתב שוב שהיה זה 'מֵאֵת ה'?
687	"וַיְהִי הִמְטִיר עַל סֹדֶם וְעַל עֲמֹרָה", מתי זה התרחש?
		לאחר שכתבה התורה שמקורן של ה'גִּפְרִית וְאֵשׁ' הוא 'מֵאֵת ה'', מדוע יש צורך לשוב
687	ולהשמיע שמקורו 'מִן הַשָּׁמַיִם'?
687	"וַיִּהְיֶה אֵת הָעָרִים הָאֵל", איך הפך אותן?

688	"וַיִּהְיֶה אֶת הָעֵרִים הָאֵל", מדוע כתוב 'הָעֵרִים הָאֵל' ולא האלה?
688	"וַתִּבְטֹ אֶשְׁתּוֹ מֵאַחֲרָיו", מדוע הביטה לאחור?
688	מדוע כתוב 'מֵאַחֲרָיו', בלשון זכר, ולא 'מֵאַחֲרֶיהָ', בלשון נקבה?
689	"וַתְּהִי נָצִיב מְלַח", מדוע נהייתה ל'נָצִיב מְלַח'?
689	"וַיִּשְׁכֶּם אַבְרָהָם בְּבֶקֶר אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר עָמַד שָׁם", מדוע השכים?
689	"אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר עָמַד שָׁם", היכן הוא 'הַמָּקוֹם'?
690	"וַיִּשְׁקֹף עַל פְּנֵי סָדֵם וַעֲמֹרָה", מדוע אברהם השקיף על הערים?
690	"וַיִּשְׁקֹף עַל פְּנֵי סָדֵם... וַיֵּרָא", מדוע כפל הלשון 'וַיִּשְׁקֹף' - 'וַיֵּרָא'?
690	"בְּשִׁחַת אֱלֹהִים... וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים", מדוע שם 'אֱלֹהִים' כתוב פעמיים?
691	"וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת אַבְרָהָם וַיִּשְׁלַח אֶת לוֹט", מה זכר הקב"ה?
691	מדוע שבה וכתבה 'בַּהֶפֶךְ אֶת הָעֵרִים'?
692	"וַיַּעַל לוֹט מִצּוּעֵר וַיֵּשֶׁב בְּהָר", היכן ישב לוט לאחר שיצא מצוער?
692	"כִּי יָרָא לְשִׁבְתּוֹ בְּצוּעֵר", מדוע פחד לוט לשבת בצוער?
693	"וַיֵּשֶׁב בְּהָר וּשְׁתֵּי בְנֵי... וַיֵּשֶׁב בְּמַעֲרָה הוּא וּשְׁתֵּי בְנֵי", מדוע כפל הלשון?
693	"וַתֵּאמֶר הַבְּכִירָה אֶל הַצְעִירָה", מי היתה 'הַבְּכִירָה'?
694	"וַיֵּאֵשׁ אֵין בְּאֶרֶץ", מדוע חשבו כך?
694	"לָכֵה נִשְׁקָה אֶת אֲבִינוּ יְיָ", מהיכן היה להם יי?
695	"אָבִי מוֹאֵב עַד הַיּוֹם", מה משמעות המילים 'עַד הַיּוֹם'?

פרק כ

696	"וַיִּסַּע מִשָּׁם אַבְרָהָם", מדוע אברהם נסע משם?
697	"וַיֵּשֶׁב בֵּין קְדֵשׁ וּבֵין שׁוּר וַיֵּגֶר בְּגֶר", מדוע אברהם התיישב שם?
697	מדוע אברהם אמר זאת, ולא ביקש משרה שתאמר?
697	מהמילה 'אֶל' משמע שאמר זאת לשרה, מדוע אמר 'הוא'?
698	"וַיֵּאמֶר אַבְרָהָם אֶל שָׂרָה אֶשְׁתּוֹ אַחֲתִי הוּא", מדוע אמר זאת?
698	וכי לא חשש אברהם שיקרה לשרה מה שקרה לה עם פרעה?
698	"וַיִּשְׁלַח אַבְימֶלֶךְ מֶלֶךְ גֶּר וַיִּקַּח אֶת שָׂרָה", מדוע אבימלך לקח את שרה?
699	באיזה אופן נגלה הקב"ה לאבימלך?
699	מדוע לפרעה לא נגלה הקב"ה בחלום?
700	מדוע אמר לו 'הִנֵּה מוֹת' בהווה, ולא בלשון עתיד?
700	מדוע ציינה התורה 'וַאֲבִימֶלֶךְ לֹא קָרַב אֵלֶיהָ', לעומת פרעה, שלא כתוב כך כלל?
700	"הֲגוּי גַם צְדִיק תִּהְרֹג", מדוע אבימלך הוסיף את המילה 'הֲגוּי'?
701	"הֲגוּי גַם צְדִיק תִּהְרֹג", מדוע אבימלך הוסיף את המילה 'גַם'?
701	"הֲגוּי גַם צְדִיק תִּהְרֹג", מה היתה טענת אבימלך?
702	"וְהָיָא גַם הוּא", מדוע כפלה התורה את לשונו?
702	"וְהָיָא גַם הוּא", מה מרבה המילה 'גַם'?
702	"בְּתָם לְבָבִי וּבְנִקְיָן כְּפִי עֲשִׂיתִי זֹאת", מדוע הוסיף אבימלך דברים אלו?

703	"בְּחֶלֶם", מדוע שבה התורה וכותבת שהקב"ה דיבר איתו בחלום?
703	מדוע הקב"ה קיבל רק את תום לבבו, ולא גם את ניקיון כפיו?
703	מדוע המילה 'מִחֲטֹ' כתובה ללא א' בסופה?
704	מדוע הוסיף הקב"ה שאברהם נביא, כנימוק לצורך להשיב את שרה?
704	"וַיִּתְּפֶלֶל בְּעֶדְהָ וַחֲיֶיהָ", מדוע הוסיף הקב"ה שאברהם יתפלל בעדו?
705	"וַיִּשְׁכַּם אַבְיִמֶלֶךְ בְּבֹקֶר", מדוע השכים קום?
705	"וַיִּירָאוּ הָאֲנָשִׁים מְאֹד", ממה פחדו?
705	מדוע אבימלך פנה אל אברהם בדברים תקיפים?
706	תחילה היה לו לומר 'מָה חֲטָאתִי לָךְ' ורק לאחר מכן 'מָה עָשִׂיתָ לָּנוּ'?
706	"מָה רָאִיתָ כִּי עָשִׂיתָ...", מה הוסיף אבימלך בפסוק זה?
707	על סמך מה קבע אברהם שאין יראת אלוקים שם?
708	"רַק אֵין יִרְאֵת אֱלֹהִים בְּמָקוֹם הַזֶּה", מה ממעטת המילה 'רַק'?
708	"וַיִּהְיֶה גִּוְנִי עַל דְּבַר אֲשֶׁרִי", מה הסברו של אברהם?
709	מדוע אברהם התנצל והסביר שלא שיקר באמרו 'אֲחֹתִי הִוא'?
709	איך הסביר אברהם, מדוע אמר על שרה 'אֲחֹתִי הִוא'?
710	"וַיְהִי כִּאֲשֶׁר הִתְעָנוּ אֹתִי", מה ביאורו?
710	"וַיְהִי כִּאֲשֶׁר הִתְעָנוּ אֹתִי", מי התעה אותו, ומדוע נכתב בלשון רבים?
711	"וַיִּקַּח אַבְיִמֶלֶךְ צֹאן... וַיִּתֵּן לְאַבְרָהָם", מדוע נתן לו מתנות?
711	מדוע הציע לו הצעה כה נדיבה?
712	"הִנֵּה נִתְּנָה אֵלַי כֶּסֶף לְאַחִיךָ", מדוע אבימלך נתן לאברהם כסף?
712	מהו ה'פְּסוּת עֵינַיִם' ומדוע נתן לה?
713	"וַיָּאֵת כָּל וְנִכְחַת", מה מרבות המילים 'וַיָּאֵת כָּל'?
713	"וַיָּאֵת כָּל וְנִכְחַת", מה ביאור המילה 'וְנִכְחַת'?
713	"וַיָּאֵת כָּל וְנִכְחַת", מי אמר דברים אלו?
714	"וַיִּרְפָּא אֱלֹהִים אֶת אַבְיִמֶלֶךְ", ממה היו צריכים להתרפא?
714	אל מי מתייחסת המילה 'וַיִּלְדוּ' ומה ביאורה?
715	"כִּי עָצַר עָצַר", מדוע כפלה התורה את לשונה?
715	"כִּי עָצַר עָצַר יְהוָה בְּעַד כָּל רָחֵם", מדוע נענשו דוקא בכך?
715	"בְּעַד כָּל רָחֵם", מה מרבה המילה 'כָּל רָחֵם'?
716	"עַל דְּבַר שָׁרָה אֲשֶׁת אַבְרָהָם", מה ביאור המילה 'דְּבַר'?
716	"דְּבַר שָׁרָה אֲשֶׁת אַבְרָהָם", מדוע כפל הלשון, 'שָׁרָה אֲשֶׁת אַבְרָהָם'?

פרק כא

717	"וַיִּהְיֶה פָקֵד אֶת שָׁרָה", מדוע נסמך פרק זה לפרק שלפניו?
717	"וַיִּהְיֶה פָקֵד אֶת שָׁרָה", מהי הפקידה?
718	כִּאֲשֶׁר אָמַר, וַיַּעַשׂ... כִּאֲשֶׁר דָּבַר, מדוע כפל הלשון?
720	לאחר שנכתב 'וַה' פָקֵד אֶת שָׁרָה', מדוע כתוב 'וַתִּהְיֶה' בסמיכות ל'וַתִּלְד'?

720	"וַיִּתֵּן שָׁרָה לְאַבְרָהָם בֶּן־יָרֵךְ, וְכִי שָׂרָה יָלְדָה אֶת יִצְחָק רַק לְאַבְרָהָם?"
720	"בֶּן־יָרֵךְ" מִדּוּעַ נִכְתָּב, הֲרֵי יָדוּעַ שְׂנוּלָד לוֹ בֶּן בִּזְקָנוֹתוֹ?
721	"לְמוֹעֵד אֲשֶׁר דָּבָר אֹתוֹ אֱלֹהִים", מִתִּי הִיא הַמוֹעֵד?
721	"אֲשֶׁר דָּבָר אֹתוֹ אֱלֹהִים", עַל מִי מוֹסֶבֶת הַמִּילָה 'אוֹתוֹ'?
721	"וַיִּקְרָא אַבְרָהָם אֶת שְׁם בְּנוֹ הַנּוֹלָד... יִצְחָק", מִתִּי קִרָּא לוֹ שֵׁם?
722	"וַיִּקְרָא אַבְרָהָם אֶת שְׁם בְּנוֹ... יִצְחָק", מִדּוּעַ נִצְטוּה לִקְרֹא לוֹ יִצְחָק?
722	"בְּנוֹ הַנּוֹלָד לוֹ", מִדּוּעַ תּוֹסַפֵּת הַמִּילִים 'אֲשֶׁר יָלְדָה לוֹ שָׂרָה'?
723	"יִצְחָק עָשָׂה לִי אֱלֹהִים", מִדּוּעַ?
723	"כָּל הַשָּׁמַיִם יִצְחָק לִי", מִדּוּעַ הוֹסִיפָה זֹאת שָׂרָה?
724	"וַיִּתְּנוּ מִי מִלָּל לְאַבְרָהָם", מָה בִּיאֹר הַדְּבָרִים?
724	מָה בִּיאֹר הַמִּילָה 'מִלָּל', וּמִדּוּעַ נִקְטָה הַתּוֹרָה בַּמִּילָה זֹאת?
725	"הַיִּנְיָקָה בָּנִים שָׂרָה", מִדּוּעַ הַמִּילָה 'בָּנִים' כְּתוּבָה בַּלְשׁוֹן רַבִּים?
725	"וַיִּגְדֵּל הַיֶּלֶד וַיִּגְמַל", מָה בִּיאֹר הַמִּילָה 'וַיִּגְמַל'?
726	"וַיִּגְדֵּל הַיֶּלֶד וַיִּגְמַל", בֶּן כַּמָּה הִיא יִצְחָק?
726	"וַיַּעַשׂ אַבְרָהָם מִשְׁתָּה גְדוֹל", מִדּוּעַ נִקְרָא 'מִשְׁתָּה גְדוֹל'?
727	"בֶּן הָגֵר הַמִּצְרִית אֲשֶׁר יָלְדָה...", מִדּוּעַ לֹא כְּתוּב בַּקְצֵרָה 'יִשְׁמַעֲאֵל'?
727	"מִצְחָק", מָה עָשָׂה יִשְׁמַעֲאֵל?
728	"גֵּרֶשׁ הָאֵמָה הַזֹּאת וְאֶת בְּנָהּ", מִדּוּעַ שָׂרָה כִּינְתָה אוֹתָם כֵּךְ, וְלֹא נִקְטָה בַּשְּׁמוֹתֵיהֶם?
729	"גֵּרֶשׁ הָאֵמָה הַזֹּאת וְאֶת בְּנָהּ", מִדּוּעַ שָׂרָה דִּרְשָׁה לִגְרֹשׁ אוֹתָם?
730	"כִּי לֹא יִירָשׁ בֶּן הָאֵמָה הַזֹּאת עִם בְּנֵי", מִדּוּעַ?
730	"עִם בְּנֵי עִם יִצְחָק", מִדּוּעַ כִּפְלָה לְשׁוֹנָה 'עִם בְּנֵי' וְגַם 'עִם יִצְחָק'?
730	"וַיִּרַע הַדָּבָר", מִדּוּעַ הִיא רַע בְּעֵינָיו?
731	"עַל אוֹדֶת בְּנוֹ", מָה מִדְּגִישָׁה הַתּוֹרָה בַּמִּילִים 'עַל אוֹדֶת בְּנוֹ'?
732	"אֵל יִרַע בְּעֵינָיו עַל הַנֶּעֱרַר וְעַל אֲמָתָהּ", מִדּוּעַ הוֹסִיף גַּם 'אֲמָתָהּ'?
732	מִדּוּעַ נִכְתְּבָה הַמִּילָה 'בְּקִלָּה' שֶׁלֹּכְאוּרָה מִיּוֹתֶרֶת?
732	מִדּוּעַ הוֹסִיפָה הַתּוֹרָה אֶת הָאוֹת ב' בַּמִּילָה 'בְּיִצְחָק'?
732	"כִּי בְיִצְחָק יִקְרָא לָהּ זָרַע", מָה בִּיאֹר דְּבָרֵי הַקֶּבֶד?
733	"וְגַם אֶת בֶּן הָאֵמָה לְגוֹי אֲשִׁימוּנוּ", מָה הַבְּטִיחַ לוֹ הַקֶּבֶד?
733	"וַיִּשְׁכֶּם אַבְרָהָם בְּבִקְרָה", מִדּוּעַ הִשְׁכִּים?
734	"וַיִּנְקַח לָחֶם וְחֶמֶת מִיָּם וַיִּתֵּן", מִדּוּעַ לֹא צִיֵּד אוֹתָהּ גַּם בַּכֶּסֶף?
734	"שָׁם עַל שְׂכָמָהּ וְאֶת הַיֶּלֶד", מָה 'שָׁם' עַל שְׂכָמָהּ?
734	"שָׁם עַל שְׂכָמָהּ וְאֶת הַיֶּלֶד", בֶּן כַּמָּה הִיא יִשְׁמַעֲאֵל?
735	"וַיִּשְׁלַחָהּ", מָה הִתֵּן מֵהוּת הַשִּׁלּוּחַ?
735	"וַיִּתְּלָהּ וַתִּתֵּעַ", מָה בִּיאֹר הַמִּילָה 'וַתִּתֵּעַ'?
736	"וַיִּכְלוּ הַיָּמִים מִן הַחֲמֹת", מִדּוּעַ נִגְמְרוּ הַיָּמִים?
736	"וַיִּתְּלָהּ אֶת הַיֶּלֶד", מֵהִיכֵן הַשִּׁלְיָה אוֹתוֹ?
737	"תַּחַת אֶחָד הַשָּׂחִים", תַּחַת אִיזָה שִׁיחַ?
737	"וַתִּשָּׁב לָהּ מִנֶּגֶד... וַתִּשָּׁב מִנֶּגֶד", מִדּוּעַ כִּפְלָה הַלְשׁוֹן בַּמִּילָה 'מִנֶּגֶד'?

738	"וַיִּקְרָא... מִן הַשָּׁמַיִם", מדוע תוספת המילים 'מִן הַשָּׁמַיִם'?
738	מדוע התגלה אליה מלאך, ולא היה די שתראה באר מים שייבא בנס?
738	"בְּאֶשֶׁר הוּא שָׁם", מה ביאור דברי המלאך 'בְּאֶשֶׁר הוּא שָׁם'?
739	"וַיִּפְקַח אֱלֹהִים אֶת עֵינֶיהָ", במה התבטא פקחת עיניה?
740	"וַתִּמְלֹא אֶת הַחֲמַת מַיִם וַתִּשָּׁק...", מה היה סדר פעולותיה?
740	"וַיְהִי אֱלֹהִים אֶת הַנָּעַר", במה התבטא הדבר?
740	"וַיְהִי רֶכֶב קָשָׁת", מה ביאור המילים 'רֶכֶב קָשָׁת'?
741	"וַתִּקַּח לוֹ אִמּוֹ אִשָּׁה מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם", מדוע לקחה לו אשה ממצרים?
742	"וַיְהִי בָּעֵת הַהוּא וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ", מתי הגיע לאברהם?
742	"וַיְהִי בָּעֵת הַהוּא וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ", מי היה אֲבִימֶלֶךְ?
742	"וַיְהִי בָּעֵת הַהוּא וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ", מדוע אבימלך הגיע לאברהם?
743	"וּפִיכֹל שׁוֹר צָבָאוּ", מי היה פִיכֹל?
743	"אֱלֹהִים עִמָּךְ בְּכָל אֲשֶׁר אַתָּה עֹשֶׂה", מדוע פתח באמירה זו?
744	מדוע ביקש רק על שלושה דורות, ולא ביקש הבטחה לנצח?
744	"אִם תִּשָּׁקֶר לִי", מה מובנה של המילה 'אִם' בפסוק זה?
745	"אִם תִּשָּׁקֶר לִי וּלְנִי וּלְנִי...?", מה ביקש אבימלך מאברהם?
745	"כִּפְסֹד אֲשֶׁר עָשִׂיתִי עִמָּךְ תַּעֲשֶׂה עִמָּדִי", איזה חסד עשה לו?
745	מה השיב אברהם לאבימלך? מדוע נכתבה המילה 'אֶנְכִי', ולא רק 'אֲשַׁבֵּעַ'?
746	"וְהוֹכַח אֲבִירָהּ אֶת אֲבִימֶלֶךְ", מה משמעות המילה 'וְהוֹכַח'?
747	"עַל אֲדוֹת בָּאֵר הַמַּיִם אֲשֶׁר גָּזְלוּ עִבְדִי אֲבִימֶלֶךְ", מה טען אברהם?
747	"אֲשֶׁר גָּזְלוּ עִבְדִי אֲבִימֶלֶךְ", לאחר שפתח הפסוק במילים 'וְהוֹכַח אֲבִירָהּ אֶת אֲבִימֶלֶךְ', מדוע
747	כתבה התורה 'עִבְדִי אֲבִימֶלֶךְ', ולא 'עבדיו'?
748	"וְגַם אַתָּה לֹא הִגַּדְתָּ לִי וְגַם אֶנְכִי לֹא שָׁמַעְתִּי", מדוע כפל לשונו?
749	"וַיִּקַּח אֲבִירָהּ צֹאן וּבָקָר וַיִּתֵּן לְאֲבִימֶלֶךְ", מדוע נתן לו?
750	"וַיֵּצֵא אֲבִירָהּ אֶת שְׁבַע כְּבָשֹׁת הַצֹּאן", מדוע דוקא 'שְׁבַע כְּבָשֹׁת'?
751	"בַּעֲבוּר תַּהֲיֶה לִי לְעֵדָה" על מי מוסבת המילה 'לְעֵדָה'?
751	"וַיָּקָם אֲבִימֶלֶךְ... וַיָּשָׁבוּ אֶל אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים", והיכן היה אברהם?
752	"וַיִּטַּע אֲשֶׁל בְּבֶאֱר שְׁבַע", מהו 'אֲשֶׁל'?
752	"וַיִּטַּע אֲשֶׁל בְּבֶאֱר שְׁבַע", לשם מה נטע 'אֲשֶׁל'?
752	במה באה לידי ביטוי קריאתו 'בְּשֵׁם ה' אֵל עֹלָם'?
753	"יָמִים רַבִּים", כמה הם 'יָמִים רַבִּים'?



פרק כב

754	"וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה", אחר אלו דברים?
755	מה המיוחד בניסיון זה, שרק בו כתוב שהקב"ה ניסה אותו?
756	"וְהָאֱלֹהִים נִסָּה אֶת אֲבִירָהּ", מה היתה מטרת הניסיון של אברהם?
757	"וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲבִירָהּ", מתי דיבר הקב"ה עם אברהם?

758	"וַיֹּאמֶר אֵלָיו אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הֲנִי", מה משמעות המילה 'הנני'?
758	"וַיֹּאמֶר קַח נָא אֶת בְּנִךְ", מדוע פתח פסוק זה שוב במילה 'וַיֹּאמֶר'?
758	"קַח נָא אֶת בְּנִךְ", מדוע הקב"ה פנה אליו בלשון בקשה 'נָא'?
759	מדוע פירוט וכפל הלשון - 'בְּנִךְ', 'יְחִידְךָ', 'אֲשֶׁר אֶהְבֶּתָּ', 'יִצְחָק'?
760	"וְלֶךָ לֶךָ אֶל אֶרֶץ הַמֹּרִיָּה", מדוע אמר לו בלשון 'וְלֶךָ לֶךָ'?
761	"וְלֶךָ לֶךָ אֶל אֶרֶץ הַמֹּרִיָּה", מדוע נקרא המקום בשם 'אֶרֶץ הַמֹּרִיָּה'?
762	מדוע הקב"ה ציווה את אברהם להעלות את בנו דוקא ב'אֶרֶץ הַמֹּרִיָּה'?
763	"וְהִעֲלֵהוּ שָׁם לְעֹלָה", מה הורה לו הקב"ה לעשות עם יצחק?
763	"עַל אֶחָד הָהָרִים", מדוע לא אמר לו על איזה הר?
764	"וַיִּשְׁפֹּם אַבְרָהָם בְּבֶקֶר", מדוע השכים?
765	"וַיַּחְבֹּשׁ אֶת חֲמוּרֹ", מדוע מפורטות כל ההכנות שעשה אברהם?
765	"וַיִּקַּח אֶת שְׁנֵי נְעָרָיו אֹתוֹ", מדוע לקח איתו את שני נעריו?
766	"וַיִּבְקַע עֵצִי עֹלָה", מדוע לקח עימו 'עֵצִי עֹלָה'?
766	"בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי", מדוע הדרך נמשכה שלושה ימים?
766	מדוע כפל הלשון 'וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת עֵינָיו' - 'וַיִּרָא אֶת הַמָּקוֹם'?
767	"וַיִּרָא אֶת הַמָּקוֹם מֵרָחֵק", מה ראה אברהם?
767	מדוע לא העלה אברהם את הנערים והחמור להר?
768	"וַיִּהְיֶה עֶרֶב", בן כמה היה יצחק?
768	"וַיִּשְׁוֹבָה אֵלָיִם", מדוע אמר 'וַיִּשְׁוֹבָה', בלשון רבים, ולא 'וַאֲשׁוּבָה'?
768	"וַיִּקַּח בְּיָדוֹ", מדוע לא לקח עימו את החמור?
768	"וְאֵת הַמֶּאֱכָלֹת", מדוע נקראה בשם זה?
769	"וַיִּלְכּוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו", מדוע כתבה זאת התורה?
769	"וַיֹּאמֶר... אָבִיו וַיֹּאמֶר אָבִי", מדוע יצחק פנה פעמיים לאברהם?
770	מדוע העקידה נחשבת לניסיון רק של אברהם, ולא של יצחק?
770	"וַיֹּאֲרֶה הַשֶּׁהָ לְעֹלָה", מה היתה שאלת יצחק?
771	"אֱלֹהִים יִרְאֶה לּוֹ הַשֶּׁהָ...", מדוע לא השיב ישירות לשאלת בנו?
772	"אֱלֹהִים יִרְאֶה לּוֹ הַשֶּׁהָ לְעֹלָה בְּנִי", מה ענה אברהם לשאלת יצחק?
772	"וַיִּבֶן שָׁם אַבְרָהָם... וַיַּעֲרֹךְ", היכן היה יצחק בעת הכנת המזבח?
772	למה כתבה התורה המזבח בה' הידיעה, לאיזה מזבח הכונה?
773	"וַיִּבֶן... וַיַּעֲרֹךְ...", מדוע פירטה התורה את כל פעולותיו של אברהם?
773	"וַיַּעֲקֹד אֶת יִצְחָק בְּנוֹ", מדוע עקד את יצחק?
773	מדוע כתבה התורה את המילה 'וַיִּשְׁלַח', ולא 'ויקח'?
774	"וַיִּקְרָא אֵלָיו... מִן הַשָּׁמַיִם", מדוע תוספת המילים 'מִן הַשָּׁמַיִם'?
774	"וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אַבְרָהָם", מדוע כפל את שמו?
775	מדוע כפל הלשון 'אֶל תִּשְׁלַח יָדְךָ', וְאֵל תַּעֲשֶׂה לוֹ מְאוּמָה'?
775	וכי לא ידע הקב"ה עד עתה שאברהם ירא אלקים, מה התחדש כעת?
777	"וַהֲנֵה אֵיל אַחֵר", מנין הגיע האיל?
777	"וַהֲנֵה אֵיל אַחֵר", 'אחר' מה?

777 "נֶאֱחַז בַּסֶּבֶךְ בְּקֶרְנָיו", מדוע?
778 "תַּחַת בְּנוֹ", מדוע הוסיפה התורה מילים אלו?
778 "וַיִּקְרָא... ה' יִרְאֶה", מדוע קרא לו בשם זה?
779 "אֲשֶׁר יֵאמֹר הַיּוֹם", מה משמעותה של המילה 'הַיּוֹם'?
779 "וַיִּקְרָא מִלֵּאָה... שְׁנִית מִן הַשָּׁמַיִם", מדוע קרא לו?
780 "שְׁנִית מִן הַשָּׁמַיִם", מה מלמדת התורה במילה 'שְׁנִית'?
780 "וַיֵּאמֹר בִּי נִשְׁבַּעְתִּי", לשם מה השבועה?
781 "כִּי יַעֲנֶה אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת הַדָּבָר הַזֶּה", מה אמר לו הקב"ה?
781 "כִּי בָרַךְ אֲבִירָךְ וְהָרַבָּה אֲרָבָה אֶת זִרְעֶךָ", מדוע כפל הלשון?
782 "וַיַּחְזֹל אֲשֶׁר עַל שְׁפַת הַיָּם", במה דומים עם ישראל לחול?
782 "שַׁעַר אֵיבָיו", מהו 'שַׁעַר אֵיבָיו'?
783 "וַיָּשֶׁב אֲבִירָהֶם אֶל נַעֲרָיו", מדוע שב ללא יצחק?
784 "וַיִּלְכּוּ יַחְדָּו אֶל בְּאֵר שָׁבַע", מדוע לא שב לחברון, שבה התגורר?
784 לאחר שנכתב שהלכו לבאר שבע, מדוע כתוב שאברהם ישב בבאר שבע?
784 "וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה", אחר אלו דברים?
785 "הִנֵּה יֹלְדָה מֶלֶכָה", מדוע כתבה זאת התורה?
785 "גַּם הוּא בָּנִים לְנַחֲוֹר", מה מלמדות המילים 'גַּם הוּא'?